

ΑΔΙΑΒΑΘΜΗΤΟ

**ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
5η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ**

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑ
ΚΑΙ
ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ»**

**ΑΠΟ
ΑΣΜΧΟ (Ι) ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟ**

ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

ΑΔΙΑΒΑΘΜΗΤΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	03
ΣΚΟΠΟΣ	04
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
1.1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑ	05
1.2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	08
1.3. ΟΡΙΣΜΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	09
1.4. ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	10
1.5. ΘΕΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	12
1.6. Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	13
1.6.1. ΓΙΑΤΙ ΕΠΕΜΒΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΚΡΑΤΗ	14
1.6.2. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ	14
1.7. Η ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ	15
1.7.1. ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
2.1. ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ	18
2.1.1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	18
2.1.2. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	21
2.1.3. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ	21
2.1.4. ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ	22
2.1.5. ΑΙΤΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ	23
2.1.6. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ	24
2.2. ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ	25
2.3. ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	27
2.4. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ	29
2.4.1. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ	30
2.4.2. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΥ	31
2.5. ΚΥΒΕΡΝΟΕΠΙΘΕΣΕΙΣ	32
2.5.1. ΟΡΙΣΜΟΙ	32
2.5.2 Η ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΥ	33
2.5.3. ΚΥΒΕΡΝΟΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ	33
2.5.4. ΚΥΒΕΡΝΟΑΠΟΤΡΟΠΗ	35
2.6. ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ	36
2.6.1. ΟΡΙΣΜΟΙ	36
2.6.2. ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΟΠΛΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ	38
2.6.3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ	38
2.7. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	39
2.7.1. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	39
2.7.2. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΤΑΚΤΙΚΕΣ	42
2.7.3. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗ	42
2.7.4. ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	43
2.7.5. ΑΝΤΙΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	44
2.7.6. ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
3.1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑ	47
3.2. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ	47
3.2.1. ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ	49
3.3. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	50
3.3.1. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	50
3.4 ΝΑΤΟ	52
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	54
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την αρχαιότητα, όταν δημιουργήθηκαν οργανωμένες ομάδες προκειμένου με τη χρήση βίας να επιλύσουν διαφορές που δεν μπορούσαν να λύσουν με άλλα μέσα, παράλληλα, υπήρξαν κανόνες για τη διεξαγωγή αυτών των συγκρούσεων αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιείται η ένοπλη βία.

Οι συγκρούσεις τον 21^ο αιώνα συνεχίζουν να αποτελούν σημαντικό τρόπο επίλυσης των διαφορών για την ανθρωπότητα. Όμως η διαφορά μεταξύ πολέμου και ειρήνης είναι και το θεμέλιο της πολιτισμένης ζωής¹. Πώς όμως διατηρείται ο πολιτισμός στη ζωή όταν τα μέσα και οι τρόποι διεξαγωγής των συγκρούσεων έχουν φύγει από την αποκλειστική χρήση των κυβερνήσεων και καταχρηστικά χρησιμοποιούνται από μη κρατικούς δρώντες, από οργισμένους πολίτες, ακτιβιστές, θρησκευτικούς ηγέτες, χάκερ, οργανωμένους εγκληματίες και τρομοκράτες; Ο σκοπός να κάνουμε τον αντίπαλο να δεχθεί τα συμφέροντα μας χρησιμοποιώντας κάθε μέσο έχει γίνει η κύρια ιδέα με την οποία διεξάγονται όλες οι αντιπαραθέσεις και οι συγκρούσεις στην εποχή μας. Πολλές φορές, πέρα από κάθε φαντασία, χρησιμοποιούνται μέσα και τεχνικές που διχάζουν την κοινή γνώμη ως προς τη χρήση τους ενώ συγχρόνως αποτελούν το έναυσμα για τη δημιουργία και αιτιολόγηση αντιδράσεων που δεν υπολείπονται σε βία και βαρβαρότητα. Ολόκληρος ο κόσμος έχει γίνει ένα πεδίο μάχης χωρίς κανόνες, νόμους και ηθική όπου η ασυμμετρία των δράσεων και των αντιδράσεων έχει δημιουργήσει νέες κατηγορίες κατάχρησης των όρων της βίας, της επιβολής, της αποτροπής και της απειλής. Κάθε αντιμαχόμενη πλευρά στο όνομα της ελευθερίας και της αυτοάμυνας, που αποτελούν το σκληρό πυρήνα της κυριαρχίας τους και υπό την έννοια της προστασίας από οποιονδήποτε εναντιώνεται στον τρόπο ζωής μας, είναι έτοιμες να σκοτώσουν και να καταστρέψουν. Συγχρόνως προεκτείνουν τις ενέργειές τους σε κινήσεις προληπτικού χαρακτήρα εναντίον υποτιθέμενων επικείμενων απειλών χωρίς να μπορεί κάποιος να θέσει το όριο πέραν του οποίου το ζήτημα της προστασίας ξεπερνά τα όρια του προλαμβάνει από απειλητικά δεινά.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω η διαφοροποίηση του ρόλου μεταξύ κυβερνήσεων, στρατού και πολιτών είναι ασαφής και θολή. Οι διαμάχες πλέον δεν έχουν συγκεκριμένη αιτιολογική διακήρυξη, συγχρόνως δεν υπάρχει σαφές αποτέλεσμα υπό την έννοια του νικητή και του ηττημένου ενώ απουσιάζει πλήρως η αποδοχή της ήττας ή της παράδοσης έτσι ώστε να σταματήσει η βία, να προστατευτούν οι άμαχοι και να αποφευχθούν αναίτιες καταστροφές. Οι συγκρούσεις λοιπόν έχουν πάρει τέτοιες διαστάσεις όπου οι αντίπαλοι και τα αποτελέσματα είναι δυσανάλογα σε σχέση με τις παραδοσιακές συρράξεις ή με

¹ Wight, M. (1995). Power Politics Institute of International Affairs. London: Leicester University Press, σελ. 141.

τη φύση του μέσου και του σκοπού. Ο κόσμος πλέον δεν αντιμετωπίζει απειλές προερχόμενες από κράτη μέσω των στρατευμάτων τους αλλά κινδυνεύει από νέα φαινόμενα και παράγοντες που προσπαθούν να εγκαθιδρύσουν την παρουσία τους και να πλασαριστούν ως παγκόσμιοι παίκτες στη διεθνή σκηνή. Τα μέσα και οι τρόποι που χρησιμοποιούν αυτές οι ομάδες απλώνονται σε ένα ευρύ φάσμα με στρατιωτικό, ιδεολογικό, οικονομικό και κοινωνικό περιεχόμενο.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η διεθνής ασφάλεια όπως διαμορφώνεται δεν έχει γίνει ούτε πιο ηθική, ούτε πιο αποτελεσματική από το παρελθόν. Η ισχύς είναι ο προσδιοριστικός παράγοντας στις διεθνείς σχέσεις και αυτή που καθορίζει την κρατική συμπεριφορά. Τα κράτη ανταγωνίζονται για την ευημερία, την ανάπτυξη και την ασφάλεια τους υπό τους όρους που κάθε ένα ορίζει τις ανάγκες του. Η δημιουργία πόλων που ερμηνεύουν διαφορετικά τις ίδιες έννοιες, αξίες και αρχές με γενικεύσεις και υπεραπλουστεύσεις έχει οδηγήσει την ανθρωπότητα σε υποκειμενική ηθική χωρίς κώδικες αξιών και αντικειμενική αντιμετώπιση των γεγονότων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η αρχή της κυριαρχίας που κρύβεται πίσω από κάθε σύγχρονο διεθνές σύστημα είναι και η κύρια πηγή της αστάθειας του².

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι αρχικά η εξέταση του όρου της ασφάλειας υπό το πρίσμα της ανάλυσης του περιεχομένου της έννοιας και των προσεγγίσεων της από την επιστημονική κοινότητα ώστε να εντοπισθούν οι διαφορές και οι ομοιότητες των πτυχών της. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει η μελέτη των ασύμμετρων απειλών μέσα από την καταγραφή τους, την εξέταση των αιτιών που τις προκαλούν, του τρόπου δράσης τους και των επιπτώσεων που δημιουργούν. Θα προσπαθήσουμε να βελτιώσουμε τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε και ορίζουμε την ασφάλεια και τις ασύμμετρες απειλές προκειμένου να κατανοήσουμε αλλά και να βελτιώσουμε τις στρατηγικές με τις οποίες θα τις αντιμετωπίσουμε τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Για αυτό το λόγο θα διερευνήσουμε κριτικά και τον τρόπο με τον οποίο μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί αντιλαμβάνονται την ασφάλεια και δρουν εναντίον των ασύμμετρων απειλών.

---

² Branislav, L. Slantchev, (2005). Introduction to International Relations The Security Dilemma San Diego: University of California Department of Political Science, σελ. 2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 με το τέλος της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων ΗΠΑ-ΕΣΣΔ και την επιστροφή του διεθνούς ρολογιού της πυρηνικής καταστροφής μερικά λεπτά πιο πίσω³ άνοιξε μια ευρεία συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο της έννοιας της ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις. Τέθηκαν λοιπόν ερωτήματα που είχαν σχέση με το τι ακριβώς θεωρείται ασφάλεια και κυρίως τι είναι αυτό το οποίο θα απειλεί την κυριαρχία και την επικράτεια των ανεξαρτήτων κρατών. Μέχρι εκείνη τη στιγμή όλες οι απειλές συνοψίζονταν στο φαινόμενο του πολέμου και τη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων, ενώ όπως θα αναλύσουμε στη συνέχεια ή έννοια της διεθνούς ασφάλειας διευρύνθηκε μέσα από τη δημιουργία και τη συσσώρευση προβλημάτων όπως ο κίνδυνος εξάντλησης των ενεργειακών αποθεμάτων του πλανήτη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το δημογραφικό πρόβλημα, το μεταναστευτικό πρόβλημα, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η φτώχεια, ο εθνικισμός, ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός, η τρομοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ποιός είναι όμως ο σκοπός της ασφάλειας και πως γίνεται αντιληπτή η έννοια της; Είναι μια μορφή διαχείρισης κινδύνου ή η αίσθηση που πηγάζει από την απομάκρυνση απειλών; Ποιά είναι τα αντικείμενα της ασφάλειας⁴, από ποιούς εχθρούς μας προστατεύει καθώς και ποιός έχει το δικαίωμα ή νομιμοποιείται να μιλήσει και να ενεργήσει εξ ονόματός της;

Η προσέγγιση της έννοιας της ασφάλειας στη θεωρία των διεθνών σχέσεων έχει δημιουργήσει δύο κύριες κατηγορίες:

α. Η πρώτη μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί μέρος της στρατιωτικής επιστήμης και έχει ως κύρια παράμετρο την ασφάλεια που απορρέει από την στρατιωτική δύναμη η οποία είναι απαραίτητη για την επιβίωση του κράτους και τη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας. Η «κλασική» ή «διαχρονική» αυτή κατηγορία εστιάζει στην έννοια της εθνικής ασφάλειας⁵. Σε αυτή τη κατηγορία η έννοια της ασφάλειας και της επιβίωσης συσχετίζονται παρ'όλο που είναι διαφορετικές έννοιες. Η επιβίωση έχει να κάνει με την ύπαρξή μας ενώ η ασφάλεια έχει να κάνει με την ικανότητα να ικανοποιούμε πολιτικές και κοινωνικές φιλοδοξίες, να ικανοποιούμε δηλαδή επιλογές στη ζωή μας⁶. Εδώ η

³ Ο λεπτοδείκτης του «Ρολογιού της Αποκάλυψης» συμβολίζει την επικείμενη καταστροφή του κόσμου και προσδιορίζεται από το Συμβούλιο Πυρηνικών Επιστημόνων, έναν οργανισμό στον οποίο μετέχουν 18 Νομπελίστες και κρίνει τις πιθανότητες μιας παγκόσμιας πυρηνικής καταστροφής. Το 1991 με τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης ο λεπτοδείκτης μετακινήθηκε από δέκα λεπτά πριν τα μεσάνυχτα στα δέκα επτά λεπτά πριν τα μεσάνυχτα.

⁴ Σύμφωνα με τον Ronnie Lipschutz τα αντικείμενα της ασφάλειας μπορεί να είναι το έθνος, το κράτος, ο πολιτισμός και αξίες του, το διεθνές σύστημα, οι κοινωνίες. Οι εχθροί μπορεί να είναι εσωτερικοί, εξωτερικοί, επιθετικά κράτη άτομα με διαφορετικότητα, οικονομικοί ανταγωνισμοί.

⁵ Επηρεάστηκε από τα έργα συγγραφέων όπως Sun Tzu, Machiavelli, Clausewitz και Mackinder.

⁶ Paul D. Williams (2008). Security Studies an Introduction New York: Routledge, σελ. 5-9.

απόκτηση και διατήρηση της δύναμης είναι θεμελιώδες στοιχείο και κατά επέκταση αντιστρέφοντας τους όρους όσο πιο πολύ δύναμη συσσωρεύεις τόσο πιο ασφαλής αισθάνεσαι.

β. Η δεύτερη κατηγορία ενδιαφέρεται κυρίως για μη στρατιωτικούς παράγοντες και μεταβλητές ασφαλείας. Η «διευρυμένη» αυτή κατηγορία εστιάζει σε μη κρατικούς δρώντες και έχει σαν βάση της την ανθρώπινη ασφάλεια⁷. Σημαντικό στοιχείο είναι η χειραφέτηση, και η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μεγάλη διαφορά από την πρώτη κατηγορία είναι ότι εδώ δεν πηγάζει από την ικανότητα να εξασκείς τη δύναμή σου πάνω σε άλλους αλλά πηγάζει από τη συνεργασία με άλλους χωρίς να τους στερείς τη δική τους ασφάλεια.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η ασφάλεια διαχωρίζεται μεταξύ της εθνικής – πολιτειακής ασφαλείας και της ανθρώπινης ασφαλείας. Δημιουργείται έτσι το ερώτημα κατά πόσο αυτές οι δύο κατηγορίες είναι ανταγωνιστικές, διακριτές και αλληλοαναιρούμενες ή αντίθετα συνιστούν παραμέτρους και συστατικά μιας συνολικής ασφαλείας.

Η κλασική ή διαχρονική προσέγγιση της ασφαλείας εστιάζει στην εθνική ασφάλεια όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από την επιβίωση του κράτους με όρους πολιτικούς, καθώς και με τη κατοχύρωση της εδαφικής ακεραιότητας του. Θεωρεί ότι αφορά την ικανότητα ενός κράτους μέσα από τις στρατιωτικές και πολιτικό διπλωματικές δομές του να προετοιμάζεται για την υλοποίηση των επιδιώξεων του είτε μέσω ενόπλων συγκρούσεων ή μέσω πολιτικών οδών. Η εθνική ασφάλεια παραλληλίζεται με τη στρατιωτική δύναμη και την ασφάλεια που παρέχει αυτή μέσω της χρήσης της ή την απειλή χρήσης της. Έτσι επαγωγικά υπονοείται η ύπαρξη απειλών εκτός των συνόρων ενός κράτους κυρίως από άλλα κράτη. Με αυτό τον τρόπο ένα κράτος και οι ενέργειές που κάνει για την ενδυνάμωση της εθνικής του ασφαλείας εύκολα μπορούν να ερμηνευτούν από ένα άλλο κράτος ως απειλητικές ενέργειες με αποτέλεσμα το τελευταίο να αναγκάζεται να αναλάβει πρωτοβουλίες για την αύξηση της δικής του ασφαλείας, παγιδεύοντας τα κράτη στο λεγόμενο «δίλημμα ασφαλείας»⁸.

Η δεύτερη κατηγορία προσέγγισης της ασφαλείας η διευρυμένη προσθέτει θέματα ασφαλείας που έχουν να κάνουν με την πολιτεία, την κοινωνία, την οικονομία και με το περιβάλλον. Προεκτείνει δε την ασφάλεια από τις κρατικές δομές στον άνθρωπο, στην ατομική ασφάλεια και χαρακτηρίζεται από οικουμενικό και ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Η προστασία του ανθρώπου τοποθετείται πάνω από κάθε έννοια, θεωρεί ότι είναι ανεξάρτητη από την εδαφική κυριαρχία ενός κράτους, από τον τόπο διαμονής, από τις κοινωνικές ομάδες και

⁷ Ξεκίνησε με το τέλος του Β παγκόσμιου πολέμου και τη μελέτη του από πολιτικούς επιστήμονες οι οποίοι διεύρυναν το ορισμό της ασφαλείας.

⁸ Hertz J. H., (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma World Politics*, 2(2), σελ. 157-180.

τα συμφέροντά τους, τοποθετώντας τον άνθρωπο σε μια παγκόσμια κοινότητα με κοινές ανησυχίες και επιδιώξεις με την ατομική ασφάλεια να μην υπάρχει σε βάρος της ασφάλειας άλλων ανθρώπων.

Βασικός δρώντας και αποδέκτης της ασφάλειας δεν είναι άλλος από τον άνθρωπο. Η ανθρώπινη ασφάλεια είτε σε ατομικό είτε σε συλλογικό επίπεδο έχει να κάνει με την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, καθώς δέχεται απειλές που εμπεριέχουν το στοιχείο της βίας ή ενέργειες που μπορούν να αλλάξουν και να υποβαθμίσουν την ποιότητα της ζωής. Επειδή όμως ο άνθρωπος δραστηριοποιείται μέσα σε ομάδες δεν μπορεί να εξετασθεί μεμονωμένα και για αυτό επαγωγικά η ασφάλεια του εξετάζεται μέσα από τις κοινωνικές ομάδες που ανήκει, από τις δομές ενός κράτους, από την προστασία του πολιτισμού του την παγκόσμια οικονομία, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την επίδρασή του στο περιβάλλον. Τα τελευταία χρόνια η προστασία του περιβάλλοντος έχει λάβει μεγάλη σημασία υπό την έννοια ότι ένα μη ασφαλές οικοσύστημα ακυρώνει το νόημα κάθε άλλου είδους ασφάλειας.

Η έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης τη δεκαετία του '90 όταν ο ΟΗΕ ήρθε να δώσει τον ορισμό της. Ορίστηκε ως η ασφάλεια των ανθρώπων πρώτον από χρόνιες απειλές όπως η πείνα, οι ασθένειες και η καταπίεση και δεύτερον από ξαφνικές και επιζήμιες μεταβολές ή ανατροπές των προτύπων και της ποιότητας της καθημερινής ζωής⁹. Αναφέρεται λοιπόν τόσο στο ατομικό όσο και στο ομαδικό δικαίωμα όλων των ανθρώπων να ζουν σε τέτοιες συνθήκες όπου αφενός τα βασικά αγαθά και οι ανάγκες όπως βασικές ύλες, στέγη, σίτιση, υγεία, εκπαίδευση κοινωνική πρόνοια, ανθρώπινη αξιοπρέπεια προστατεύονται πλήρως και αφετέρου απουσιάζει κάθε μορφή καταπίεσης και άσκησης φυσικής βίας, εξαθλίωσης και στέρησης.

Προκειμένου λοιπόν να διασφαλιστεί ο άνθρωπος οι απειλές ομαδοποιούνται σε τομείς που ο καθένας ασχολείται και αναλύει συγκεκριμένες απειλές με σκοπό την αντιμετώπισή και εξάλειψη τους όσο αυτό είναι εφικτό. Έτσι έχουμε τον πολιτικό τομέα που ασχολείται με θέματα εξουσίας και διακυβέρνησης, τον οικονομικό τομέα σε σχέση με θέματα συναλλαγών εμπορίου και παραγωγής, τον περιβαλλοντικό τομέα σε σχέση με τις δραστηριότητες και τις επιπτώσεις στον πλανήτη, τον κοινωνικό τομέα, το θρησκευτικό και τέλος το στρατιωτικό που έχει σχέση με θέματα επιβολής και καταναγκασμού. Όλοι αυτοί οι τομείς είναι αλληλένδετοι, σε αρκετές περιπτώσεις επικαλύπτονται ενώ η συνολική ασφάλεια που παρέχουν προκύπτει μετά από τη συναρμολόγηση των επί μέρους διαστάσεων του προβλήματος που κάθε τομέας αναλύει.

Υπάρχει ένα μεγάλο πλήθος και εύρος ορισμών αναφορικά με την εθνική ασφάλεια και την ανθρώπινη ασφάλεια γεγονός που καταδεικνύει την ασάφεια των όρων αλλά και την υποκειμενικότητα των ερμηνειών.

⁹ Ο ορισμός δόθηκε στην Human Development Report του 1994 από το United Nations Development Programme (UNDP).

1.2. ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Παρακάτω παρατίθενται ορισμοί εθνικής ασφάλειας μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία:

Walter Lippmann (1943) αναφέρει: ένα έθνος έχει ασφάλεια, όταν αφενός δεν χρειάζεται να θυσιάσει τα νόμιμα συμφέροντά του προκειμένου να αποφύγει ένα πόλεμο και αφετέρου είναι σε θέση, αν αμφισβητηθούν, να τα διατηρήσει μέσω ενός πολέμου¹⁰.

Ο Harold Lasswell (1950) υποστηρίζει πως εθνική ασφάλεια είναι ελευθερία από ξένες διαταγές¹¹.

Ως μια αμφιλεγόμενη έννοια αναφέρεται από τον Arnold Wolfers (1962) όπου η ασφάλεια αντικειμενικά υπολογίζει την απουσία απειλών σε κεκτημένες αξίες και κατά υποκειμενικό τρόπο δεν φοβάται ότι αυτές οι αξίες θα απειληθούν¹².

Η International Encyclopedia of the Social Sciences (1968)¹³ την ορίζει ως την ικανότητα ενός κράτους να προστατεύει τις εσωτερικές του αξίες από εξωτερικούς εχθρούς.

Οι Amos Jordan και William Taylor (1981) δίνοντας τον δικό τους ορισμό καταδεικνύουν ότι η εθνική ασφάλεια έχει μια πιο ευρύτερη έννοια από την προστασία από σωματική βλάβη. Αυτό σημαίνει την προστασία από μια ποικιλία μέσων, όπως οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων, η απώλεια των οποίων θα μπορούσε να απειλήσει τις θεμελιώδεις αξίες και τη ζωτικότητα του κράτους¹⁴.

Ως η ικανότητα σε μια δεδομένη κοινότητα να ελέγχει τις εγχώριες και ξένες συνθήκες που η κοινή της γνώμη πιστεύει ότι είναι απαραίτητες για να απολαμβάνει τη δική της αυτοδιάθεση, αυτονομία, ευημερία και ευεξία ορίζεται η έννοια της εθνικής ασφάλειας από τον Charles Maier (1990)¹⁵.

Τέλος το Dictionary of Military and Associated Terms (2010) την ορίζει ως ένα συλλογικός όρο που περιλαμβάνει τόσο την εθνική άμυνα όσο και τις

¹⁰ Walter Lippmann, (1943). U.S. Foreign Policy. Little Brown and Company σελ. 5.

¹¹ Harold Lasswell, (1950). National Security and International Freedom. New York: McCraw-Hill, σελ. 50.

¹² Arnold Wolfers, (1962). Discord and Collaboration, Essays on International Politics. Baltimore: John Hopkins University Press σελ.149.

¹³ Η Διεθνής Εγκυκλοπαίδεια των Κοινωνικών Επιστημών εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1968 από τους David L. Sills και Robert K. Merton και περιέχει δεκαεπτά τόμους και χιλιάδες καταχωρήσεις από μελετητές από όλο τον κόσμο. Η 2η έκδοση αποτελείται εξ ολοκλήρου από νέα άρθρα και εκδόθηκε το 2008 από τον Αμερικανό οικονομολόγο William A. Darity, Jr.

¹⁴ Amos Jordan and William Taylor, (1981). American National Security: Policy and Process Baltimore: John Hopkins University Press σελ. 25.

¹⁵ Charles Maier, (1990). Peace and Security Studies for the 1990s: Assessment of the MacArthur-Social Science Research Council Fellowship Program. Distributed internally only. An updated report was commissioned by the Foundation and written in July 1992.

εξωτερικές σχέσεις με σκοπό την απόκτηση..... μιας ευνοϊκής θέσης στις εξωτερικές υποθέσεις ή αμυντική θέση ικανή να αντιστέκεται επιτυχώς σε εχθρική ή καταστροφική δράση από το εσωτερικό ή από το εξωτερικό, φανερή ή συγκεκαλυμμένη. Κατάσταση που προκύπτει από τη δημιουργία και τη διατήρηση των προστατευτικών μέτρων που διασφαλίζουν μια κατάσταση του απαραβίαστου από εχθρικές ενέργειες ή επιρροές¹⁶.

1.3 ΟΡΙΣΜΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ένας κόσμος, όπου όλοι οι άνθρωποι θα πρέπει να απολαμβάνουν και να μπορούν να ζήσουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια, απαλλαγμένοι από τη φτώχεια και την απελπισία, είναι ένα γεγονός που εξακολουθεί να παραμένει όνειρο για πολλούς. Σε έναν τέτοιο κόσμο, κάθε άτομο θα πρέπει να εγγυάται την ελευθερία από τον φόβο και την ελευθερία από την ένδεια, έχοντας ίσες ευκαιρίες για να αναπτύξουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Η οικοδόμηση της ανθρώπινης ασφάλειας είναι απαραίτητη για την επίτευξη αυτού του στόχου. Κατ' ουσία, ανθρώπινη ασφάλεια σημαίνει ελευθερία από απειλές κατά της ασφάλειας, της ζωής και των ανθρώπινων δικαιωμάτων Human Security Network¹⁷.

Η ανθρώπινη ασφάλεια, με την ευρύτερη έννοια του όρου, για τον Kofi Annan σημαίνει πολύ περισσότερα από την απουσία βίαιων συγκρούσεων. Περιλαμβάνει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη χρηστή διακυβέρνηση, την πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγεία, ενώ συγχρόνως εξασφαλίζει ότι κάθε άτομο έχει τις ευκαιρίες και τις επιλογές για την εκπλήρωση των δυνατοτήτων του¹⁸.

Με πολιτικούς όρους, η ανθρώπινη ασφάλεια είναι μια ολοκληρωμένη και βιώσιμη ασφάλεια από το φόβο, τις σύγκρουσης, την άγνοια, τη φτώχεια, την κοινωνική και την πολιτιστική στέρηση και την πείνα, στηρίζεται δε σε θετικές και αρνητικές ελευθερίες Hans Van Ginkel and Edward Newman¹⁹.

Τέλος ο Ramesh Thakur υποστηρίζει ότι η ανθρώπινη ασφάλεια αναφέρεται στην ποιότητα της ζωής των ανθρώπων μιας κοινωνίας ή πολιτείας. Οτιδήποτε υποβαθμίζει την ποιότητα της ζωής τους όπως δημογραφικές πιέσεις, μειωμένη πρόσβαση σε πόρους και ούτω καθεξής είναι απειλή για την ασφάλεια. Αντίθετα, οτιδήποτε μπορεί να αναβαθμίσει την ποιότητα της ζωής τους, την οικονομική ανάπτυξη, τη βελτίωση της πρόσβασης σε πόρους, τη κοινωνική και

¹⁶ USA Department of Defense (2010). Dictionary of Military and Associated Terms (Joint Publication 1-02 As Amended Through 2015).

¹⁷ United Nations (2001). Definitions of Human Security.

¹⁸ United Nations (2001)/ Definitions of Human Security.

¹⁹ Hans Van Ginkel and Edward Newman, (2000). In Quest of Human Security Japan Review of International Affairs 14.1 p.79.

πολιτική χειραφέτηση, και ούτω καθεξής είναι μια βελτίωση της ανθρώπινης ασφάλειας²⁰.

1.4. ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΟΥ ΟΡΟΥ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αρκετές περιπτώσεις η ασφάλεια του ανθρώπου υπέρ χρησιμοποιήθηκε και εκφυλίστηκε, κατά κάποιο τρόπο, όταν κατέληξε να χρησιμοποιείται και να αντιπροσωπεύει κάθε δεινό και καταπίεση της ανθρώπινης ύπαρξης. Δημιουργήθηκαν δύο παγκόσμιες τάσεις, αυτοί που θέλουν το περιεχόμενο της έννοιας να είναι σαφές και κατά επέκταση περιορισμένο, προκειμένου να μπορεί να αναλυθεί και σε αυτούς που η έννοια θα πρέπει να έχει ευρύ περιεχόμενο όχι με σκοπό την ανάλυση του αλλά τη χρήση του όρου σαν μοχλό πίεσης για τη δημιουργία κινητοποιήσεων και έργων που θα προασπίζουν την ασφάλεια του ανθρώπου. Με αυτό τον τρόπο η έννοια της ασφάλειας πέρασε από την άμεση στρατιωτική απειλή και τον πόλεμο μεταξύ των κρατών και διευρύνθηκε σε ένα φάσμα θεμάτων που απειλεί την χειραφέτηση, τις δραστηριότητες και την ανάπτυξη του ανθρώπου²¹. Βλέπουμε λοιπόν, λόγω του μεγάλου εύρους και της θεματολογίας της έννοιας ότι η μελέτη, ανάλυση και οριοθέτηση της είναι μια δύσκολη και σίγουρα μια μη αντικειμενική διαδικασία καθώς σε όλους τους τομείς που προαναφέραμε υπάρχει η υποκειμενικότητα, η αυτοσυντήρηση και το προσωπικό όφελος κάθε ομάδας. Είναι αναμενόμενο και λογικό σε αρκετές περιπτώσεις η ασφάλεια μιας ομάδας ανθρώπων μέσα στην ίδια η σε διαφορετικές κοινωνίες να αποτελεί συγχρόνως απειλή για μια άλλη. Στην πρώτη περίπτωση όταν αυτό συμβαίνει μέσα σε ένα κράτος τότε το ίδιο το κράτος με τις δομές και τις εξουσίες που διαθέτει καλείται να επιλύσει το θέμα. Στη δεύτερη περίπτωση μεταξύ των κρατών τα πράγματα γίνονται πιο περίπλοκα καθώς το διεθνές περιβάλλον είναι άναρχο και στερείται μιας παγκόσμιας εξουσίας που θα μπορούσε να έχει το ρόλο του διαχειριστή για την επίλυση του προβλήματος.

Μια παγκόσμια διακυβέρνηση αντικειμενικά στερείται τόσο νομικά όσο και κοινωνικά το δικαίωμα της διανομής της δικαιοσύνης σε παγκόσμιο επίπεδο και αντιβαίνει στην έννοια του κυρίαρχου κράτους και των κοινωνιών που αυτά εκπροσωπούν μέσα από τις αρχές του διεθνούς δικαίου. Για αυτό τα προβλήματα οξύνονται κυρίως λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, των τεχνολογικών εξελίξεων και των πολιτικών γεγονότων. Προκαλούνται κλυδωνισμοί στα συστήματα εξουσίας των κυρίαρχων κρατών καθώς προκύπτουν αντιδράσεις

²⁰ Ramesh Thakur Vice Rector, Peace and Security, United Nations University (2001). United Nations Definitions of Human Security.

²¹ Το 1985 το κοινοβούλιο της Δανίας ίδρυσε το Copenhagen Peace Research Institute μέσω του οποίου αναπτύχθηκε η Σχολή της Κοπεγχάγης. Κύριος σκοπός της ήταν η ανάπτυξη και η ενίσχυση της διεπιστημονικής έρευνας επί της ασφάλειας και της ειρήνης. Τη δεκαετία του '80 η Σχολή της Κοπεγχάγης εισάγει για πρώτη φορά στο περιεχόμενο της ασφάλειας νέους τομείς εφαρμογής και ερμηνείας. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές θεωρίες που εξετάζουν το περιεχόμενο αποκλειστικά μέσα από το στρατιωτικό τομέα, το εμπλουτίζει με θέματα περιβαλλοντικά, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά και στρατιωτικά.

λόγω του κατακερματισμού ρόλων και ανισοκατανομή πόρων και αγαθών τόσο σε εθνικό – κρατικό επίπεδο όσο και σε διεθνές.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία τα θέματα ασφάλειας εξελίχθηκαν σε αντικείμενα καθημερινής πολιτικής, μετεξελίχθησαν σε πολιτικά κατασκευάσματα και απομακρυνόμενα από την πραγματική τους υπόσταση έγιναν αντικείμενα άσκησης και επιβολής της εξουσίας με σκοπό την ανάδειξη παραγόντων εξουσίας. Έτσι τα κράτη ανάλογα με το συμφέρον τους και τη δύναμη τους διαχειρίζονται τα προβλήματα ασφάλειας κατά περίπτωση, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η διαιώνιση του προβλήματος συντηρεί την ανασφάλεια συστατικό απαραίτητο για τη νομιμοποίηση μιας κυβέρνησης στο εσωτερικό της προκειμένου να δικαιολογήσει τις πράξεις της.

Τα κράτη μέσα από τη συμμετοχή τους σε διεθνείς οργανισμούς και μέσω διακρατικών συμφωνιών προσπαθούν να αυξάνουν την επιρροή τους σε άλλα κράτη με σκοπό να εξυπηρετήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα²² εντείνοντας έτσι τις αντιπαραθέσεις λόγω αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων στο διεθνές περιβάλλον. Το πρόβλημα που δημιουργείται είναι ποιο μέρος των εθνικών συμφερόντων μπορούν να απολέσουν στο βωμό των διεθνών συμφερόντων χωρίς να διακινδυνεύουν να χάσουν σε ισχύ και κυριαρχία και κατά επέκταση σε ασφάλεια.

Επίσης οι ενέργειες ενός κράτους έχουν σαν απώτερο και συνεχές σκοπό την εξασφάλιση της υπάρξεως του, γεγονός που αφενός μπορεί να έρχεται σε σύγκρουση με τα ατομικά συμφέροντα, αφετέρου καταναλώνει τεράστιους πόρους προκειμένου να εξυπηρετήσει και να συντηρήσει τις ενέργειές του. Από λειτουργική άποψη το κόστος σε έμψυχο και άψυχο δυναμικό είναι δυσανάλογα μεγάλο σε σχέση με τα οικονομικά μεγέθη που χρησιμοποιούνται σε άλλες πτυχές της κοινωνικής πρόνοιας για παράδειγμα²³.

Εδώ εισέρχεται και ο όρος της ηθικής υποχρέωσης της διεθνούς κοινότητας για χρήση του δικαιώματος της διεθνούς παρέμβασης προκειμένου να αντιμετωπιστούν θέματα διεθνούς ασφάλειας. Η παρέμβαση στηρίζεται συνήθως σε υποκειμενική και επιλεκτική εφαρμογή των αρχών που διέπουν τους διεθνείς κανόνες και λιγότερο στην ερμηνεία του διεθνούς δικαίου. Κατ'επέκταση, η προστασία των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανάλογα με τα εκάστοτε συμφέροντα μειώνουν το αίσθημα ασφάλειας και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων καθώς οδηγούν στην εφαρμογή πολιτικών δράσεων με βραχυπρόθεσμους ή και μακροπρόθεσμους στόχους χωρίς ηθική. Μόνο η εφαρμογή των αρχών του διεθνούς δικαίου όπως αυτά έχουν οριοθετηθεί στο

---

²² Συμφέροντα και ισχύς πολλές φορές βαδίζουν παράλληλα σε θέματα πολιτικά, στρατιωτικά, κοινωνικά και οικονομικά.

²³ Στις ΗΠΑ οι απώλειες σε ανθρώπινες ζωές από τρομοκρατικές ενέργειες είναι σχεδόν μηδενικές σε σχέση με τις 500.000 περίπου απώλειες λόγω τροχαίων, ατυχημάτων, ιατρικών ατυχημάτων, παραμέληση ανηλίκων καθώς και από το κάπνισμα.

χάρτη των Ηνωμένων Εθνών²⁴ μπορεί να αποτελέσει αφετηρία για προώθηση της ασφάλειας ξεπερνώντας σύνορα και συμφέροντα.

Καταλήγοντας λοιπόν βλέπουμε ότι η χρήση του όρου της ασφάλειας είναι μια καθαρά υποκειμενική διαδικασία, μια κατασκευή με στρατηγικό προσανατολισμό και πολιτική σκοπιμότητα, που απαιτεί τον προσδιορισμό του τι είναι επικίνδυνο και αρνητικό ενώ παράλληλα συντηρεί την ύπαρξη ολόκληρων κυβερνήσεων νομιμοποιώντας συγχρόνως ενέργειες και πολιτικές κατευθύνσεις. Αξίζει να επισημανθεί ότι η ασφάλεια δεν πρέπει να είναι αυτοσκοπός ενός κράτους αλλά το μέσο για την ασφάλεια των πολιτών του.

1.5. ΘΕΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Είναι σημαντικό κατά την μελέτη θεμάτων ασφαλείας να δοθεί προσοχή στον τρόπο οργάνωσης των απειλών. Παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η κοινωνική τάξη, το βιοτικό επίπεδο, το έθνος καθώς και οι μελλοντικές επιδιώξεις, ανησυχίες, ανασφάλειες και οι αγώνες καθορίζουν και διαμορφώνουν την ατζέντα των απειλών.

Επιπρόσθετα τα ζητήματα ασφαλείας προκύπτουν, μεγεθύνονται και προωθούνται περισσότερο από τις μεγάλες δυνάμεις της κάθε εποχής. Για παράδειγμα εάν οι ΗΠΑ δώσουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις απειλές από βιολογικά και χημικά όπλα αυτό θα έχει μεγαλύτερη σημασία για τη διεθνή ασφάλεια από ένα θέμα ασφαλείας που μπορεί να προβάλλει μια άλλη χώρα. Οι τεράστιες ανισότητες στην εξουσία και στην επιρροή στη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική σκακιέρα δημιουργούν και τη θεματολογία των ζητημάτων ασφαλείας. Το ερώτημα που εγείρεται εδώ είναι πια πραγματικά είναι πιο σημαντικά θέματα ασφαλείας και κατά επέκταση να δώσουμε σημασία; των λίγων και δυνατών, των πολλών και αδύνατων ή και των δύο;

Ο ΟΗΕ μετά από πολλές συζητήσεις εντόπισε έξι κατηγορίες απειλών κατά της ασφάλειας²⁵:

- οικονομικές και κοινωνικές απειλές όπως φτώχεια, λοιμώδεις νόσοι,
- υποβάθμιση του περιβάλλοντος,
- απειλές από εσωτερικές συγκρούσεις συμπεριλαμβανομένων εμφυλίων πολέμων, γενοκτονίες και άλλες θηριωδίες,
- απειλές από μεγάλης κλίμακας όπλα όπως πυρηνικά, ραδιολογικά, βιολογικά και χημικά,
- τρομοκρατικές απειλές,
- το διεθνές οργανωμένο έγκλημα.

²⁴ Ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών υπογράφηκε στις 26 Ιουνίου 1945, στον Άγιο Φραγκίσκο, στο τέλος της Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τη Διεθνή Οργάνωση, και άρχισε να ισχύει στις 24 Οκτωβρίου 1945.

²⁵ UN Secretary-Generals (2004). Challenges and Changes High-Level Panel of Threats.

Χαρακτηριστικό είναι ότι δεν υπήρξε συναίνεση στο ποιες απειλές πρέπει να έχουν προτεραιότητα έναντι των υπολοίπων.

Προσεγγίζοντας λοιπόν την ασφάλεια θα πρέπει να κατανοούμε πλήρως τη σημασία της και πως αυτή νοείται σε διαφορετικά μέρη του πλανήτη. Το σημαντικό στην αντιμετώπιση των απειλών και κατά επέκταση στην προώθηση της ασφάλειας είναι κατά πόσο ανεχόμαστε μια κατάσταση, ένα γεγονός μέχρι αυτό να πάρει τέτοιες διαστάσεις που απαιτείται να γίνουν ενέργειες για την αντιμετώπισή του.

1.6. Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η έννοια της επέμβασης όπως και της ασφάλειας έχει πολλαπλούς ορισμούς, είναι ασαφής και επειδή ακριβώς παραβιάζει την αρχή της μη επέμβασης αμφισβητείται και προκαλεί τη διεθνή τάξη²⁶. «Η επέμβαση προκαλεί ίσως περισσότερες διαμάχες από οποιαδήποτε άλλη διεθνή συμπεριφορά»²⁷.

Τι είναι λοιπόν επέμβαση; Ποίοι οι στόχοι της και με ποιο τρόπο αυτή χρησιμοποιείται; Πώς επηρεάζει τη διεθνή ασφάλεια;

Ο ορισμός της επέμβασης είναι τόσο ασαφής όσο και οι τρόποι με τους οποίους εκτελείται. Ο Stanley Hoffman την όρισε ως «κάθε ενέργεια κράτους συνιστά επέμβαση»²⁸. Βλέπουμε λοιπόν ότι κάθε κρατική ενέργεια ανάλογα με τον ποιός την ερμηνεύει μπορεί να θεωρηθεί επέμβαση ανεξαρτήτως πραγματικών προθέσεων. Αυτό το γεγονός καθιστά δύσκολη την δημιουργία ενός διεθνούς ορισμού. Ενδεικτικά επέμβαση είναι εκείνη η δραστηριότητα την οποία αναλαμβάνει ένα κράτος, η μια ομάδα μέσα σε ένα κράτος, η μια ομάδα κρατών, ή ένας διεθνής οργανισμός που αναμειγνύεται με δύναμη εξαναγκασμού στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους... Δεν είναι απαραίτητα νόμιμη ή παράνομη αλλά οπωσδήποτε παραβιάζει μια συμβατική δομή των διεθνών σχέσεων²⁹. Οι λέξεις κλειδιά στον ποιο πάνω ορισμό είναι η λέξη «δραστηριότητες» και «δύναμη εξαναγκασμού». Ενώ αρχικά αντιλαμβανόμαστε την επέμβαση με όρους χρήσης βίας εντούτοις υπάρχουν και άλλες «δραστηριότητες» όπως η άσκηση επιρροής, η παροχή ή η διακοπή οικονομικής βοήθειας, οικονομικές κυρώσεις, προπαγάνδα, διακήρυξη αποδοκιμασίας, επιδοκιμασία πολιτικών ενεργειών, χρήση της δύναμης της εικόνας, ψηφίσματα διεθνών οργανισμών. Όλες οι περιπτώσεις πρέπει να συνοδεύονται από κάποια μέτρα, κάποια «δύναμη εξαναγκασμού», γιατί στην περίπτωση που δεν υπάρχει εκδήλωση ενεργειών τότε μπορούν να χαρακτηριστούν απλά ως ανάμειξη ή

²⁶ Στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ τα θέματα της ασφάλειας μνημονεύονται στο 1^ο και 2^ο άρθρο, ενώ τα θέματα της επέμβασης αναφέρονται στα άρθρα 39-51.

²⁷ Martin Wight, (1966). *Western Values in International Relations*, Diplomatic Investigations: Essays in Theories of International Politics, London: George Allen & Unwin, σελ. 111.

²⁸ Stanley Hoffman, (1984). *The Problem of Intervention*, Intervention in World Politics, Oxford: Clarendon Press, p. 8.

²⁹ R. J. Vincent, (1974). *Nonintervention and International Order* New Jersey: Princeton University Press, p.13.

επιρροή. Οτιδήποτε λοιπόν επεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις κυρίαρχων κρατών μπορούμε να πούμε ότι παρόλο που έχουν σαν στόχο την επαναφορά της ασφάλειας, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό αυτών, στην πραγματικότητα ο τρόπος με τον οποίο θα εκδηλωθούν αυτές οι ενέργειες δημιουργούν στη κοινή γνώμη την αίσθηση του ορθού ή του εσφαλμένου. Η αίσθηση αυτή είναι που πολλές φορές θα κρίνει και την αποτελεσματικότητα των πράξεων.

Για σκοπούς μελέτης και ανάλυσης η επέμβαση μπορούμε να πούμε ότι συντελείται με τρεις γενικούς τρόπους. Με τη στρατιωτική επέμβαση, την οικονομία και τη διπλωματία. Επίσης χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες. Στη βίαιη ή μη βίαιη, την άμεση ή έμμεση και την ανοιχτή ή κρυφή. Στην πρώτη κατηγορία έχουμε τη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων (βίαιη), ή την επιβολή οικονομικών κυρώσεων (μη βίαιη). Στη δεύτερη έχουμε την επέμβαση της ευθείας εμπλοκής κράτους (άμεση) ή με τη χρήση ενός άλλου κράτους ή οργανισμού (έμμεση). Στην τρίτη κατηγορία οι έννοιες της ανοιχτής ή κρυφής έχουν να κάνουν με το κατά πόσο η επέμβαση γίνεται αντιληπτή ή δημοσιοποιείται στην κοινή γνώμη με το ρίσκο να μην γίνει αποδεκτή στην περίπτωση που διαρρεύσει.

1.6.1. ΓΙΑΤΙ ΕΠΕΜΒΑΙΝΟΥΝ ΤΑ ΚΡΑΤΗ

Τα κράτη επεμβαίνουν για πέντε κυρίως λόγους. Για να προασπίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, για να διατηρήσουν τη διεθνή τάξη και ασφάλεια, για ανθρωπιστικούς λόγους, για τη προώθηση της δημοκρατίας (εκδημοκρατισμό) και τέλος για προληπτικούς λόγους. Το δόγμα της πρόληψης έχει μεγαλύτερη αξία και σημασία για τη διεθνή ασφάλεια όταν αυτό πραγματοποιείται από ομάδα κρατών και όχι μεμονωμένα. Έτσι με αυτό τον τρόπο θωρακίζεται αποτελεσματικότερα η διεθνής ασφάλεια καθώς το αποτέλεσμα της πράξης έχει καλύτερο αντίκτυπο στα δικαιώματα και στη προστασία του ανθρώπου.

Ένα άλλο σημαντικό είδος επέμβασης των κρατών είναι μέσω της πολιτικής επέμβασης με τη χρήση όρων και προϋποθέσεων. Σε αυτή τη περίπτωση μέσα από μια διαδικασία παροχής κινήτρων οικονομικής και τεχνολογικής κυρίως φύσεως τα κράτη επιθυμούν σαν αντάλλαγμα τις μεταρρυθμίσεις του κράτους αποδέκτη στη δομή της πολιτείας και της οικονομίας με σκοπό, καθοδηγητικά, να δημιουργηθεί μια κοινωνία κρατών με κοινές νοοτροπίες, σκοπούς και επιδιώξεις. Τις περισσότερες φορές αυτές οι μεταρρυθμίσεις βρίσκονται κάτω από τον έλεγχο και την εποπτεία ως προς την πρόοδο των υλοποιήσεων.

1.6.2. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ

Το βασικότερο πρόβλημα της επέμβασης είναι ότι ενώ γίνεται στο όνομα της διεθνούς τάξης και ασφάλειας, στο όνομα αντικειμενικών πανανθρώπινων αξιών στην πραγματικότητα η δύναμη της πρόκλησης που εμπεριέχει επιφέρει πολλές φορές τα αντίθετα αποτελέσματα.

Σε ένα διεθνές περιβάλλον με δεδομένη τη κυριαρχία των κρατών από τη μια πλευρά και τη διεθνή αναρχία από την άλλη είναι εξαιρετικά δύσκολο να ρυθμίζεται το παγκόσμιο σύστημα αυτόματα χωρίς την παρουσία μιας παγκόσμιας διακυβέρνησης. Για αυτό τις περισσότερες φορές το ρόλο της παγκόσμιας διακυβέρνησης τον αναλαμβάνει αυθαίρετα κάποια από τις μεγάλες δυνάμεις της εκάστοτε εποχής. Για κανένα κράτος δεν υπάρχει νομικό ή πολιτικό υπόβαθρο που του δίνει το δικαίωμα να αναμειγνύεται στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους γεγονός που κατοχυρώνεται και στον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ³⁰. Το κύριο ζήτημα της επέμβασης σε σχέση με την ασφάλεια είναι οι πραγματικοί λόγοι μιας επέμβασης και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη.

1.7. Η ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Η αποτροπή έχει να κάνει με το ρόλο των απειλών στις διεθνείς υποθέσεις καθώς συγκεκριμένες απειλές βίας αποσκοπούν να σταματήσουν τις επιβλαβείς ενέργειες κάποιου άλλου. Η αποτροπή είναι ένα μέρος των θεωριών εξαναγκασμού με σκοπό την αποτροπή δράσης. Στόχος είναι η αδράνεια ή η έλλειψη ενδιαφέροντος για ανάληψη δράση³¹, η διατήρηση του status quo με την απειλή χρήσης βίας³². Άτομα, ομάδες ακόμα και κράτη αποφασίζουν να μην δράσουν λόγω της ανησυχίας τους ότι οι άλλοι θα απαντήσουν με δυναμικότερο τρόπο εάν πιστεύουν ότι οι ενέργειες των πρώτων θέτουν σε ρίσκο τα συμφέροντα τους. Η αποτροπή περιλαμβάνει τρία αλληλένδετα στοιχεία: μια σχέση εξουσίας μεταξύ των δρώντων, τα συμφέροντα και οι κανόνες που πιστεύεται ότι βρίσκονται σε κίνδυνο και η επιχειρηματολογία που συνδέει τη σχέση εξουσίας με τα θιγόμενα συμφέροντα.

Βασικό στοιχείο στην αποτροπή είναι το κόστος που θα έχει μια δράση έναντι μιας αδράνειας και αποδοχή της κατάστασης. Για να είναι αποτελεσματική μια αποτρεπτική απειλή θα πρέπει να είναι συγκεκριμένη, όχι αόριστη και αξιόπιστη, γεγονός που θα το κρίνει ο αποτρεπόμενος, καθώς και να υπάρχουν τα μέσα και οι δυνατότητες για πραγματοποίηση της απειλής, να υπάρχει δηλαδή η θέληση για πραγματοποίηση της και αυτό να το ξέρει ο αντίπαλος. Επίσης ένα άλλο χαρακτηριστικό της αποτροπής και των αποτελεσμάτων της είναι ότι δεν είναι πάντα ορατή στο διεθνές περιβάλλον και για αυτό η αποτρεπτική φήμη πρέπει να καλλιεργείται σε βάθος χρόνου προκειμένου να είναι αποτελεσματική. Από τα προαναφερόμενα ενώ διαφαίνεται ότι η αποτροπή είναι μέσο ή όπλο του δυνατού στη πραγματικότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από τον αδύνατο γιατί μπορεί να κερδίσει στην ασυμμετρία της θέλησης, μπορεί να πείσει τον

³⁰ Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ Άρθρο 2 παρ. 4 και 7.

³¹ Sir Lawrence, Freedman, Deterrence: A Reply, The Journal of Strategic Studies Vol.28 No 5, 789-801 Oct 2005.

³² Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, (2008). Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα Αθήνα: Ποιότητα σελ. 21.

αντίπαλο για τη θέληση του για το επίμαχο αντικείμενο και με αυτό τον τρόπο να κερδίσει.

1.7.1. ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ

Οι κύριες μορφές της αποτροπής είναι οι εξής³³:

α. Αποτροπή μέσω παρουσίας. Επιτυγχάνεται μέσω της διατήρησης συμβολικών δυνάμεων οι οποίες δεν μπορούν να κάνουν άμυνα (π.χ. ΕΛΔΥΚ στη Κύπρο) στο προς υπεράσπιση σημείο προκειμένου να καταδειχτεί στον αντίπαλο ότι σε περίπτωση που τις πλήξει η εμπλοκή μας θα είναι βέβαιη.

β. Αποτροπή μέσω άμυνας. Οι αμυντικές δυνατότητες εδώ είναι τόσο ισχυρές που λειτουργούν αποτρεπτικά για τον εν δυνάμει επιτιθέμενο.

γ. Αποτροπή μέσω αντιποίνων. Στηρίζεται στην αποτροπή μέσω της απειλής αντιποίνων σε διαφορετικό χώρο και ενδεχομένως με διαφορετικό τρόπο ή και σε διαφορετικό χρόνο σε σχέση με την ενέργεια που επέλεξε ο αντίπαλος για να εκδηλώσει την επιθετική του ενέργεια.

δ. Αποτροπή μέσω άρνησης. Αποσκοπεί στην άρνηση αποκόμισης κερδών στον επιτιθέμενο παρ' όλο που η ζημιά στον αμυνόμενο μπορεί να είναι μεγάλη.

Οι προαναφερόμενες μορφές αποτροπής μπορεί να είναι είτε μονομερείς είτε αμοιβαίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αμοιβαίας αποτροπής ήταν η πυρηνική αποτροπή μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ μετά τη λήξη του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου που επηρέασε καθοριστικά τη διεθνή πολιτική σκηνή. Παράλληλα η αποτροπή διακρίνεται σε εθνική όταν επιτυγχάνεται με εθνικά μέσα, σε διεθνή με τη βοήθεια τρίτων ή διεθνών οργανισμών, προεκτεινόμενη μέσω εχθρικών προσβολών σε τρίτες χώρες, ενδοπολεμική για την αποκλιμάκωση στη διάρκεια ενός πολέμου και στην ενεργητική με την επιβολή τιμωρίας στον αντίπαλο εάν δεν σταματήσει τις ενέργειες που έχει ξεκινήσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που η αποτροπή λειτούργησε συγχρόνως ως εθνική, προεκτεινόμενη και ενεργητική ήταν στη κρίση των πυραύλων στη Κούβα το 1962 μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ.

Η αποτροπή δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις συνθήκες. Υπάρχουν αρκετοί αντίπαλοι (π.χ. τρομοκράτες) που δεν αποτρέπονται λόγω της δυναμικής τους και της ασάφειας του σκοπού τους. Οι σύγχρονες ασύμμετρες απειλές δεν είναι εύκολο να αντιμετωπισθούν με όρους αποτροπής εάν πρώτα δεν κατανοηθούν τα κίνητρα και οι αξίες τους. Για αυτό πολλές φορές η αποτροπή χρειάζεται να λειτουργεί σε πολλά επίπεδα και εναντίον διαφορετικών αντιπάλων συγχρόνως γεγονός που αυξάνει το κόστος και αναγκάζει τη δέσμευση ζωτικών

³³ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, (2008). Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα Αθήνα: Ποιότητα σελ. 23-24.

πόρων. Επίσης η αποτροπή όταν εκδηλώνεται πρέπει πρώτα να υπάρχει συνεννόηση μεταξύ της πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας ώστε αφενός η αποτροπή να μην παραμένει σε ρητορικά σχήματα και αφετέρου να μπορεί να αποδειχθεί έμπρακτα η ικανότητα και η θέληση σου να εφαρμόσεις τα λεγόμενά σου.

Η αποτροπή μέχρι το πρόσφατο παρελθόν ήταν εργαλείο στα χέρια των κρατών προκειμένου να παρέχει ένα είδος ισορροπίας και διεθνής ασφάλειας. Τελευταία όμως και άλλοι μη κρατικοί δρώντες έχουν μπει δυναμικά στη διεθνή σκηνή επιδεικνύοντας της ικανότητές τους να επηρεάζουν τις εξελίξεις. Η διεθνής συνεργασία μέσω της ανάπτυξης στρατηγικών δυνατοτήτων θα διατηρήσει την αποτροπή ως ένα ζωτικό εργαλείο για τη διεθνή ασφάλεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1. ΑΣΥΜΜΕΤΡΕΣ ΑΠΕΙΛΕΣ

Τα χρόνια που ακολούθησαν το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης έφεραν σε δημόσια διαβούλευση και συζήτηση την έννοια των ασύμμετρων απειλών. Μέσα από τα γεγονότα και τους πολέμους που ακολούθησαν ο όρος έχασε την αρχική του αξία και χρησιμότητα καθώς έφτασε να χρησιμοποιείται για οποιαδήποτε ενέργεια προσπαθεί με αναπάντεχο και απρόσμενο τρόπο να μας επιβάλει αλλαγές στις συνήθειες και τον τρόπο λειτουργίας και διαβίωσης³⁴. Αυτή η ασάφεια του όρου διεύρυνε τα όρια και την αυστηρότητα της κοινής γνώμης στην κριτική των πρωτοβουλιών και ενεργειών που κάθε εξουσία θα πρέπει να πάρει προκειμένου να αντιμετωπίσει σε πολιτικό και στρατηγικό επίπεδο αυτές τις απειλές. Η κοινή γνώμη έχοντας μικρή γνώση και αντίληψη αλλά μεγάλη μαζική πίεση, πολλές φορές κατευθυνόμενη λάθος, επηρεάζει τις αποφάσεις σχετικά με τια απαραίτητες ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο.

Σήμερα οι συγκρούσεις έχουν μετατοπιστεί από την κλασσική έννοια της πολεμικής σύρραξης μεταξύ αντιπάλων και λόγω της μεγάλης στρατιωτικής, οικονομικής και τεχνολογικής εξέλιξης και πρωτοπορίας που διαθέτουν λίγες χώρες, έχουν μετασχηματιστεί σε αποστολές – επιχειρήσεις με διαφορετική δομή με παγκόσμια δράση αποσκοπώντας σε διαφορετικά αποτελέσματα από την κλασσική άποψη του νικητή και του ηττημένου.

2.1.1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Υπάρχουν αρκετοί ορισμοί για τις ασύμμετρες απειλές που οι περισσότεροι δεν πληρούν λογικά ή ιστορικά κριτήρια. Για παράδειγμα μερικοί ορισμοί δίνουν βάση στο ότι ο ασθενέστερος δρώντας προσπαθεί να νικήσει έναν δυνατότερο. Δυστυχώς τέτοιου είδους ορισμοί αγνοούν συγκρούσεις μεταξύ άνισων εμπλεκόμενων με πολυάριθμα ιστορικά παραδείγματα. Υπό αυτή τη θεώρηση η Ελληνική επανάσταση του 1821 θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί σαν ασύμμετρος πόλεμος και οι ενέργειες των Ελλήνων εναντίων των Οθωμανών να ερμηνευτούν σαν ασύμμετρες απειλές της εποχής.

Άλλοι ορισμοί βασίζονται στην έννοια του μάχομαι όχι με δίκαια μέσα ή εκμεταλλεύομαι τα κύρια ή αδύναμα σημεία του εχθρού. Και σε αυτή την περίπτωση ο ορισμός συγχέεται με έννοιες και διαδικασίες που αποσαφηνίζουν και αναλύουν τις έντοπλες συγκρούσεις.

³⁴ Stephen J. Blank, (2003). Rethinking Asymmetric Threats USA Strategic Studies Institute, σελ. 2.

Το κλειδί στον ορισμό των ασύμμετρων απειλών είναι η λέξη ασυμμετρία. Η ασυμμετρία προέρχεται από την Ελληνική λέξη σύμμετρος: συν+μέτρο, με μέτρο, με κανόνα, με υπολογισμό, με μέτρηση. Ισορροπημένες αναλογίες και ομορφιά από τη φόρμα που προκαλείται. Είναι η ιδιότητα του να είναι κάτι συμμετρικό, ακριβής αντιστοιχία στο μέγεθος, σχήμα, θέση. Εννοούμε λοιπόν την αρμονία των αναλογιών σε κάτι που είναι καλά ισορροπημένο. Συμμετρία ονομάζουμε την αρμονία που παρατηρείται είτε ανάμεσα στα μέρη που αποτελούν ένα αντικείμενο, είτε ανάμεσα στα διαφορετικά πράγματα και πηγάζει από κανονικές αναλογίες³⁵. Είναι σημαντική έννοια των μαθηματικών, της φυσικής, της χημείας και της βιολογίας. Είναι θεμελιώδη οργανωτική αρχή τόσο στη φύση όσο και στον πολιτισμό. Η ανάλυση της συμμετρίας επιτρέπει την κατανόηση της οργάνωσης ενός σχεδίου και παρέχει ένα μέσο για την κατανόηση τόσο του αναλλοίωτου όσο και της αλλαγής. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω ασυμμετρία είναι έλλειψη αναλογίας, αρμονίας και ισορροπίας.

Ένας άλλος σημαντικός συσχετισμός είναι αυτός της ασύμμετρης απειλής με τη δημιουργία ασύμμετρης στρατηγικής³⁶. Έτσι στις στρατιωτικές υποθέσεις και στην εθνική ασφάλεια ασύμμετρες απειλές-στρατηγικές είναι να οργανώνεις και να σκέφτεσαι με διαφορετικό τρόπο από τον αντίπαλο προκειμένου να μεγιστοποιείς τα δικά σου πλεονεκτήματα, να εκμεταλλεύεσαι τις αδυναμίες του αντιπάλου, έχοντας την πρωτοβουλία με σκοπό να αποκτήσεις μεγαλύτερη ελευθερία δράσης. Οι απειλές αυτές μπορεί να είναι σε πολιτικό-στρατηγικό, στρατιωτικό-στρατηγικό, επιχειρησιακό, ή σε συνδυασμό των ανωτέρω επιπέδων. Επίσης μπορεί να συνεπάγεται τη χρήση διαφορετικών μεθόδων, τεχνολογιών, αξιών, οργάνωσης, προοπτική χρόνου ή συνδυασμό αυτών. Μπορεί να είναι διακριτή ή να επιδιώκεται σε συνδυασμό με συμμετρικές προσεγγίσεις. Επιπρόσθετα μπορεί να έχει τόσο ψυχολογικές όσο και φυσικές διαστάσεις. Βλέπουμε λοιπόν ότι μέσα από το εύρος και τη διάσταση του όρου ασύμμετρη απειλή και στρατηγική καθώς και από τη πολυχρησία τους να χαρακτηρίζουν οτιδήποτε συμβαίνει γύρω μας δημιουργήθηκε ένα θολό τοπίο το οποίο πλέον δεν μας αφήνει να δούμε με καθαρότητα τια απειλές που πρέπει να αντιμετωπίσουμε και να τις κατατάξουμε αναλόγως. Θα πρέπει λοιπόν να απομονωθεί η ουσία των ασύμμετρων απειλών από την απλή ρητορική προκειμένου οι έχοντες την εξουσία, τη δύναμη και την ευθύνη να καταστρώσουν αποτελεσματικότερα πολιτικές και στρατηγικές προς αντιμετώπισή τους.

Ίσως θα πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην ασύμμετρη στρατηγική η οποία είναι και το ποίο ουσιώδες και μεγαλύτερο κομμάτι στην αλληλουχία των γεγονότων παρά στην ίδια την απειλή. Για παράδειγμα θα πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην στρατηγική που αναπτύσσει η τρομοκρατία παρά να επικεντρωνόμαστε σε μεμονωμένα περιστατικά αυτής.

³⁵ Μπαμπινιώτης Γ., (2005). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, β έκδοση σελ.1686.

³⁶ Bruce W. Bennett, Christopher P. Twomey and Gregory F. Treverton, (1998). What are Asymmetric Strategies? Santa Monica CA: Rand Corporation.

Χάνοντας την ικανότητα να δούμε την ασύμμετρη στρατηγική ενώ εστιάζουμε στην ασύμμετρη απειλή είναι σαν να χάνουμε το δάσος και να προσηλωνόμαστε στο δέντρο. Για κάποιον που εκδηλώνει μια ασύμμετρη στρατηγική έχει μεγαλύτερη σημασία το αποτέλεσμα παρά ο τρόπος με τον οποίο θα πλήξει τον αντίπαλο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η τρομοκρατική ενέργεια που έγινε στους διδύμους πύργους της Νέα Υόρκης. Μέσω του χτυπήματος και των θυμάτων που προκάλεσαν οι τρομοκράτες στρατηγικά ήθελαν να μεταδώσουν το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας ενώ συγχρόνως να προβάλουν τη δύναμη τους και την ικανότητά τους να προκαλέσουν απώλειες σε ανθρώπινες ζωές. Η αεροπειρατεία και το αεροπλάνο ήταν τα μέσα που χρησιμοποίησαν, για να επιτύχουν τους στόχους τους. Απόδειξη αυτού είναι ότι μετά τα μέτρα που ελήφθησαν για προστασία της αεροπλοΐας οι τρομοκράτες δεν άλλαξαν στρατηγικούς στόχους αλλά χρησιμοποιούν άλλους τρόπους για να τους επιτύχουν, όπως στην τρομοκρατική ενέργεια στην Ισπανία το 2004 όπου ως μέσο χρησιμοποίησαν το μετρό.

Όταν χρησιμοποιούμε τη λέξη ασυμμετρία και σύμφωνα με τον ορισμό που δώσαμε πιο πάνω θα πρέπει να διερωτόμαστε την ασυμμετρία σε σχέση με κάτι. Η λέξη λοιπόν υποδηλώνει αναλογία σε σχέση με κάτι άλλο. Ο ορισμός μιας απειλής ως ασύμμετρη αμέσως μας κάνει να σκεφτούμε και να την συγκρίνουμε με κάποια δύναμη ή ιδιότητα την οποία διαθέτουμε και ορίζεται ως η συμμετρία του όρου.

Μια άλλη παράμετρος της ασύμμετρης απειλής είναι και η έλλειψη αντικειμενικότητας στον χαρακτηρισμό των απειλών. Αυτό που για εμάς είναι ασύμμετρη απειλή μπορεί για κάποιον άλλο να μην είναι, ενώ συγχρόνως η δική μας στάση και αντιμετώπιση των καταστάσεων να θεωρείται ασύμμετρη απειλή για κάποιον άλλο σε σχέση με το δικό του σύστημα αναφοράς. Για παράδειγμα η ικανότητα των ΗΠΑ να κατέχουν τεράστιες τεχνολογικές ικανότητες στη χρήση του διαστήματος οδηγεί τους αντιπάλους της να χρησιμοποιούν ασύμμετρες στρατηγικές εναντίον της ασύμμετρης απειλής που θεωρού ότι δέχονται από τις ΗΠΑ σε αυτό τον τομέα.

Σημαντικό στοιχείο των ασύμμετρων απειλών είναι και το στοιχείο της φαντασίας και της πρωτοτυπίας που έχουν οι ενέργειες αυτές οι οποίες ουσιαστικά λειτουργούν κατά κάποιο τρόπο έξω από τη σκέψη, τη βιβλιογραφία και τη συνηθισμένη πρακτική με την οποία αντιμετωπίζουμε τις καταστάσεις. Μπορεί να χρησιμοποιηθούν νέα «όπλα» και τεχνικές εξυπηρετώντας πολιτικούς ή στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς έξω από τη σφαίρα του τρόπου σκέψης αυτού που δέχεται τέτοιες ενέργειες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι επιθέσεις αυτοκτονίας από Ισλαμιστές στο Ιράκ, το Αφγανιστάν και τη Συρία. Έτσι οι ασύμμετρες απειλές γιγαντώνονται μέσα από την αβεβαιότητα και το απρόβλεπτο των ενεργειών. Όσο και εάν προσπαθούμε να προνοήσουμε και να λειτουργήσουμε προληπτικά πάντα θα υπάρχει το στοιχείο του αιφνιδιασμού και της πρωτοτυπίας καθώς όλες οι εκτιμήσεις βασίζονται σε πιθανότητες και

αναλύσεις χωρίς ποτέ να μπορούμε να προβλέψουμε το μέλλον, τις αντιδράσεις και τις προσδοκίες κάθε κοινωνικής ομάδας, οργανισμού ή κράτους.

2.1.2. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Οι ασύμμετρες απειλές στην εποχή μας έχουν γίνει πολυδιάστατες, πολυεθνικές και ανώνυμες καθώς μπορούν να τεθούν σε εφαρμογή από οπουδήποτε γεωγραφικά. Άτομα οι ομάδες ιδίων ή παράλληλων συμφερόντων παρέχουν διευκολύνσεις σε τέτοιο βαθμό που οποιοσδήποτε στο κόσμο μπορεί από οπουδήποτε να στοχοποιηθεί χωρίς απαραίτητα ο εγκέφαλος ή ο δημιουργός του επεισοδίου να βρίσκεται στη περιοχή που θα λάβει χώρα το γεγονός η στη χώρα που ανήκει. Τέτοιου είδους ενέργειες γιγαντώνονται μέσα και από την πολυεθνικότητα και πολυφυλετικότητα πολλών κρατών σε συνδυασμό με την ευκολία των επικοινωνιών και τη παγκοσμιοποίηση των μεταφορών. Από οπουδήποτε λοιπόν στο κόσμο μπορεί μια ομάδα ανθρώπων να οργανώσει ένα σχέδιο για λογαριασμό κάποιου άλλου ενώ συγχρόνως ο χρηματοδότης και ο εκτελεστής του σχεδίου να είναι και αυτοί διαφορετικοί μεταξύ τους. Επικουρικός παράγοντας σε αυτές τις διαδικασίες είναι και τα κράτη παρίες τα οποία είναι υποστηρικτές ομάδων που ενεργούν ασύμμετρα με σκοπό οι παράπλευρες ενέργειες να προωθήσουν και τα δικά τους συμφέροντα, ή για να αντιμετωπίσουν κοινούς εχθρούς. Αντίστοιχο παράδειγμα είναι το Ιράν το οποίο μέσω της Χεσμπολάχ του Λιβάνου απειλεί το Ισραήλ. Τέτοιοι τρόποι ενεργείας έχουν σαν αποτέλεσμα την κατανάλωση τεράστιων πόρων τόσο σε έμψυχο όσο και σε άψυχο υλικό προκειμένου να δημιουργηθούν δομές οι οποίες θα παρακολουθούν, σχεδιάζουν και αντιμετωπίζουν πιθανές απειλές.

2.1.3. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Μια απειλή για να μπορεί να καταταχτεί στις ασύμμετρες απειλές θα πρέπει να πληροί τα εξής κριτήρια³⁷:

α. Θα πρέπει να διαθέτει κάποιο είδος όπλου ή μέσου το οποίο θα του παρέχει τη δυνατότητα όσο και τη βούληση να αναπτύξει μια στρατηγική ή τακτική εναντίων κάποιου στόχου.

β. Το σύνολο των ενεργειών του δεν θα μπορούν να ανταποδοθούν με τον ίδιο τρόπο από αυτόν που θα τις δεχθεί. Είναι οι ενέργειες ενός αντιπάλου που μπορεί να εξασκήσει, τις οποίες εμείς δεν μπορούμε να τις χρησιμοποιήσουμε ή δεν θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε³⁸.

³⁷ C. A. Primmerman, (2006). Thoughts on the Meaning of Asymmetric Threats Lexington Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Lincoln Laboratory, σελ. 5.

³⁸ Roger Barnett, (2003). Asymmetric Warfare: Today's Challenge to US Military Power Washington DC: Brassey's, σελ. 15.

γ. Το σύνολο των ενεργειών είναι τόσο σοβαρές και υπολογίσιμες που εάν δεν αντιμετωπισθούν θα επιφέρουν σημαντικές και ανυπολόγιστες συνέπειες με καταλυτικά αποτελέσματα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που ο όρος ασύμμετρες απειλές χρησιμοποιείται τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχουν αρκετά ιστορικά παραδείγματα που πληρούν τα προαναφερόμενα τρία κριτήρια. Οι Ιάπωνες καμικάζι στο Β΄ παγκόσμιο πόλεμο μπορούν να συμπεριληφθούν στις ασύμμετρες απειλές της εποχής, όπως και οι πειρατές που έδρασαν τον 17^ο και 18^ο αιώνα.

Στην εποχή μας οι ασύμμετρες απειλές μπορούν να ταξινομηθούν σε κατηγορίες ανάλογα με τα αντικείμενα που χρησιμοποιούν για την επίτευξη των σκοπών τους (π.χ. βιολογικά, χημικά κλπ), με την τακτική που χρησιμοποιούν (π.χ. αποστολές αυτοκτονίας, χτυπήματα που προκαλούν έκπληξη, βίαιες επιθέσεις ή επιθέσεις εναντίων αμάχων κλπ), ανάλογα με τη στρατηγική που χρησιμοποιούν (χρηματοδότηση οργανώσεων, επιθέσεις σε ομόθρησκους ή ομοεθνής, επιτηδευμένη έκθεση αμάχων σε κίνδυνό κλπ) καθώς και με τη σημασία του στόχου.

Οι ασύμμετρες απειλές προσπαθούν μέσω της εφαρμογής της απειλής τους να αυξήσουν τις πιθανότητες επιτυχίας τους στο τομέα ενδιαφέροντός τους. Αυτό μπορεί να αποβεί σημαντικό και καθοριστικό για τις επιδίωξεις κάποιου και δεν έχει σχέση πάντα με αμιγώς στρατιωτικό πλαίσιο. Οι «μαχητές» της ασυμμετρίας δεν δεσμεύονται από αρχές και σκοπό τους έχουν να ανατρέψουν ισορροπίες ή να εκμεταλλευτούν καταστάσεις. Οι ασύμμετρες απειλές εξελίσσονται σύμφωνα με το διεθνές περιβάλλον ασφαλείας που διαμορφώνεται. Έτσι ο τρόπος οργάνωσης, ο νέος εξοπλισμός τα μέσα αλλά κυρίως οι αξίες δημιουργούν καινοτόμες περιστάσεις ή πρωτότυπες συνθήκες που δεν είναι γνωστές βάση τις τρέχουσες εμπειρίες και θεωρίες με σκοπό να επιτύχουν τα επιθυμητά για αυτούς αποτελέσματα.

2.1.4. ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Σημαντικές ιδιότητες των ασύμμετρων απειλών είναι η έκπληξη που προκαλούν, η χρήση του χρόνου, η δυναμική που αποπνέουν και η εκμετάλλευση των καταστάσεων³⁹:

α. Η έκπληξη που προκαλεί. Η ικανότητα ή η ανικανότητα να μελετηθεί και να προβλεφθεί μια σειρά από ενέργειες που κατατάσσονται στις ασύμμετρες απειλές είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο για το προσδόκιμο αποτέλεσμα της απειλής. Όσο πιο αναπάντεχο και απρόσμενό είναι το συμβάν τόσο μεγαλύτερη έκπληξη μας προκαλεί και κατ' επέκταση πυροδοτούνται μια σειρά από συναισθήματα όπως οργή, φόβος και ανασφάλεια. Συγχρόνως

³⁹ Stephen Pomper, (2005). The Principles of Asymmetry Fort Leavenworth Kansas: School of Advanced Military Studies, σελ. 36-43.

γίνονται η αιτία για ενεργοποίηση δραστηριοτήτων, στρατηγικών ή ενεργειών προς αντιμετώπιση μελλοντικών παρόμοιων καταστάσεων. Η έκπληξη λοιπόν εκμεταλλεύεται την αποτυχία ή την ανικανότητα μιας πλευράς να αναγνωρίσει, προβλέψει και αντιδράσει σε μια ασύμμετρη απειλή.

β. Η δεύτερη ιδιότητα έχει να κάνει με το χρόνο. Η έννοια του χρόνου εδώ έχει τέσσερις διαστάσεις. Η απειλή έχει να κάνει με τη χρονική στιγμή που θα εκδηλωθεί, με τη διάρκεια της ενέργειας, τα αποτελέσματα που θα επιφέρει βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα τόσο σε αυτόν που την εκδηλώνει όσο και για αυτόν που την δέχεται και τέλος με το χρόνο που θα χρειαστεί για να επέλθει ισορροπία στο σύστημα μέσα από μια σειρά ενεργειών πρόληψης, αποφυγής ή αντιμετώπισης.

γ. Η τρίτη ιδιότητα είναι η δυναμική που έχει μια σύμμετρη απειλή, ή η δυναμική που αποπνέει. Στην αλληλουχία των γεγονότων εκδήλωσης μιας απειλής πρέπει να υπερκεραστούν, από τη μεριά του «επιτιθέμενου», τα εμπόδια πρόληψης και αντιμετώπισης που αναπτύσσει ή «αντίπαλη» πλευρά. Έτσι όταν μια ενέργεια πετύχει το σκοπό της αυτόματα αποπνέει μια δύναμη ότι μπορεί και έχει την δυνατότητα και τις ικανότητες να κάνει αυτό που θέλει, να ορίσει τα γεγονότα και τις εξελίξεις με τον τρόπο που επιθυμεί.

δ. Η τέταρτη σημαντική ιδιότητα είναι η εκμετάλλευση. Για να επιτύχει μια ασύμμετρη απειλή πρέπει να εκμεταλλευτεί τις αδυναμίες του αντιπάλου της. Εδώ η συμβολή των θεωρητικών του πολέμου ίσως έχει τη μεγαλύτερη εφαρμογή παρόλο που η ασύμμετρες απειλές δεν είναι μόνο στρατιωτικής φύσης. Η θεωρία της έμμεσης προσέγγισης κατά Liddell Hart, ο πόλεμος φθοράς και ελιγμού του Clausewitz καθώς και η εκμετάλλευση της μη ετοιμότητας του αντίπαλου κατά Sun Tzu χαρακτηρίζουν με μεγάλη ακρίβεια αυτή την ιδιότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εκμετάλλευσης είναι η τεχνολογική εξέλιξη. Η χρήση της τεχνολογίας για αντιμετώπιση ανεπιθύμητων καταστάσεων ή ενεργειών αφενός μπορεί εύκολα να γίνει είδος προς εκμετάλλευση από μια απειλή χρησιμοποιώντας τη και αυτή με τον ίδιο τρόπο ή μπορεί με κλασσικούς ή παραδοσιακούς τρόπους να υπερκερασθεί και στην ουσία να εξουδετερωθεί η χρησιμότητά της. Η κατάρρευση μιας τεχνολογικής εφαρμογής σε συνδυασμό με το βαθμό εξάρτησης και οργάνωσης που έχουμε από αυτή μπορεί να οδηγήσει σε τεραστίων διαστάσεων ανεπιθύμητα αποτελέσματα.

2.1.5. ΑΙΤΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν και δημιουργούν ασύμμετρες απειλές βασίζονται κυρίως στους εξής παράγοντες:

α. Η παγκόσμια τάξη πραγμάτων και η δημιουργία περισσοτέρων του ενός δυνάμεων και κρατών σε μια οικουμενική διασπορά ιδεών, θεσμών, οικονομικών δεδομένων, τεχνολογίας, πολιτισμών και θρησκειών.

β. Τα απολυταρχικά καθεστώτα ιδιαίτερα στις μη ανεπτυγμένες χώρες. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον δεν υπάρχει ελευθερία λόγου και ιδεών, το βιοτικό επίπεδο είναι χαμηλό, η έλλειψη παιδείας είναι χαρακτηριστική καθώς και η πρόσβαση των ανθρώπων σε βασικά αγαθά είναι περιορισμένη με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολο να δημιουργούνται κατευθυνόμενες εντάσεις και ενέργειες οι οποίες έχουν σαν κύριο στόχο τους την συντήρηση του ελέγχου του κράτους και τη διαίωνηση της κατάστασης.

γ. Η άνιση κατανομή του πλούτου και αγαθών η οποία δημιουργεί τεράστιες οικονομικές εξαρτήσεις. Ο έλεγχος ή η κατοχή των πλουτοπαραγωγικών πηγών ενός κράτους από άλλα δημιουργεί επιρροές και καταστάσεις εξαναγκασμού, οδηγεί σε δυσφορία και εκρήξεις οργής και αγανάκτησης. Η ανισότητα ενδιαφέροντος και η σύγκρουση συμφερόντων οδηγεί στην ασύμμετρη προσέγγιση ενός θέματος από τον ασθενέστερο έναντι του δυνατότερου.

δ. Οι διαφορές στις κοινωνικές δομές, στο πολιτισμό, στη θρησκεία και γενικά στις αντιλήψεις για τη ζωή δημιουργούν συγκρίσιμα μεγέθη στις κοινωνίες μεταξύ των κρατών με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολη η καλλιέργεια θρησκευτικού ή εθνικιστικού φανατισμού που προσπαθούν να εκτονωθούν μέσα από την εκδήλωση εγκληματικών και τρομοκρατικών πράξεων.

2.1.6. ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΣΥΜΜΕΤΡΩΝ ΑΠΕΙΛΩΝ

Για την αντιμετώπιση των ασύμμετρων απειλών είναι πολύ σημαντικό η υιοθέτηση και η προσέγγιση των θεμάτων αυτών με συνέπεια και προσήλωση στο σκοπό και το αποτέλεσμα. Η καταπολέμηση των γενεσιουργών αιτιών θα πρέπει να είναι η σημαντικότερη προσπάθεια σε διεθνές επίπεδο.

Σε διεθνές επίπεδο η ανασυγκρότηση περιοχών του πλανήτη που λειτουργούν ως κέντρα ανάπτυξης ασύμμετρων απειλών, η κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων της κουλτούρας και του πολιτισμού των λαών, η πιστή και όχι κατά περίπτωση εφαρμογή του διεθνούς δικαίου πρέπει να είναι οι μακροπρόθεσμοι στόχοι. Βασικό ρόλο σε αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να διαδραματίσουν οι διεθνείς οργανισμοί, η διπλωματία και οι διακρατικές συμφωνίες για την ανάληψη δράσεων ή μέτρων για τον εντοπισμό και την πρόληψη των απειλών.

Σε κρατικό επίπεδο καθώς και σε επίπεδο εσωτερικών δομών η πολιτική αντιμετώπισης των ασύμμετρων απειλών θα πρέπει να στηρίζεται σε τρεις κατευθύνσεις:

α. Την ελάττωση των τρωτών σημείων και την ανάπτυξη δομών και ικανοτήτων να τις αντιμετωπίσουμε άμεσα και αποτελεσματικά όποτε και αν εκδηλωθούν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την εκπαίδευση των πολιτών για την αντιμετώπιση γεγονότων όταν βρίσκονται στο χώρο που διαδραματίζονται

τα γεγονότα, με τη δημιουργία σχεδίων εκτάκτου ανάγκης και την δημιουργία εφεδρειών και αποθεμάτων σε ζωτικού τομείς (π.χ. ιατρικά αποθέματα).

β. Οι ικανότητες αυτές θα πρέπει συνεχώς να βελτιώνονται, να εξελίσσονται και να προσαρμόζονται στα πιθανά σενάρια που μπορεί να αντιμετωπίσουμε. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την παρακολούθηση του διεθνούς περιβάλλοντος, τη συνεχή έρευνα για την πιθανή ανάδυση και δημιουργία καινούργιων απειλών, τη συλλογή πληροφοριών, τη διεθνή συνεργασία καθώς επίσης και με τη συνεχή βελτίωση τακτικών, διαδικασιών και ενεργειών.

γ. Σε πολιτικό-στρατιωτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο θα πρέπει να είμαστε έτοιμοι να προλάβουμε την επέκταση τυχόν δυσανάλογων συνεπειών που μπορεί να πυροδοτήσει μια ενέργεια κυρίως στη ψυχολογία και τη θέληση του ανθρώπου. Οι πολίτες θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο ενήμεροι για να μπορούν να αντιληφθούν, κατανοήσουν και αιτιολογήσουν προληπτικές πράξεις και μέτρα που εκδηλώνονται για τον περιορισμό μιας απειλής.

Οι ασύμμετρες απειλές είναι κυριολεκτικά παντού. Κανείς δεν ξέρει που και πότε θα χτυπήσουν. Ως εκ τούτου, είναι ζωτικής σημασίας τα μέτρα που λαμβάνονται τόσο στο εσωτερικό όσο και σε διεθνές επίπεδο για την καταπολέμηση αυτού του συνεχώς εξελισσόμενου φαινομένου. Λόγω του γεγονότος ότι οι απειλές αυτές είναι συχνά εξαιρετικά συγκεκαλυμμένες, οι κυβερνήσεις πρέπει να κατανοήσουν την πολύπλοκη φύση τους και να οπλισθούν μέσω διεθνών συνεργασιών μοιραζόμενες εμπειρίες, πληροφορίες, εκπαίδευση και λύσεις για κοινούς τρόπους αντιμετώπισης.

2.2. ΔΙΕΘΝΕΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Αν και το φαινόμενο του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος δεν είναι καινούργιο εν τούτης τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω της δυναμικής εξέλιξής του, τα κράτη έχουν αρχίσει να συνεργάζονται και να ανταλλάσσουν πληροφορίες για την αντιμετώπισή του. Το διεθνές οργανωμένο έγκλημα δεν είναι στάσιμο και αλλάζει συνεχώς. Είναι μια βιομηχανία που προσαρμόζεται στις αγορές με τη δημιουργία νέων μορφών εγκληματικότητας. Πρόκειται για μια παράνομη επιχείρηση που ξεπερνά πολιτικά, κοινωνικά, γλωσσικά σύνορα και κανόνες. Για αυτό το λόγο δεν υπάρχουν συγκεκριμένα εγκλήματα που αποτελούν τη λίστα αυτών των ομάδων καθώς το εύρος είναι ανεξάντλητο.

Το διεθνές οργανωμένο έγκλημα σύμφωνα με τον ΟΗΕ είναι μια ομάδα ατόμων η οποία υπάρχει για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα οι οποίοι δρώντας συστηματικά τελεί σειρά εγκληματικών πράξεων ή παράνομων δραστηριοτήτων

με σκοπό να επιτύχει άμεσα η έμμεσα οικονομικό κέρδος ή να αποκτήσει υλικό κέρδος ή άλλα προνόμια⁴⁰.

Σύμφωνα με το FBI το οργανωμένο έγκλημα ορίζεται ως κάθε ομάδα που έχει κατά κάποιο τρόπο μια τυποποιημένη δομή της οποίας πρωταρχικός σκοπός είναι η απόκτηση χρημάτων μέσα από παράνομες δραστηριότητες. Αυτές οι ομάδες διατηρούν τη θέση τους με τη χρήση ή την απειλή βίας, με διεφθαρμένους δημοσίους υπαλλήλους, με εκβιασμούς έχοντας σημαντικό αντίκτυπο στις τοπικές κοινωνίες, περιοχές ή σε χώρες στο σύνολο τους⁴¹.

Σήμερα στο διεθνές οργανωμένο έγκλημα είναι περισσότερο επικίνδυνο οι παράνομες δραστηριότητες που εκτελούνται και λιγότερο οι ομάδες που τις εκτελούν. Αυτό συμβαίνει γιατί η δομή και η ιεραρχία έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό που ακόμα και αν κάποια άτομα οι ομάδες εξουδετερωθούν οι εγκληματικές δραστηριότητες παραμένουν και συνεχίζουν να τελούνται. Η διεθνοποίηση του φαινομένου σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό του τρόπου και των μεθόδων δράσης που χρησιμοποιούνται δημιουργούν σημαντικές δυσκολίες στην αποτελεσματική και καθολική αντιμετώπισή του. Πρέπει λοιπόν η στρατηγική αντιμετώπιση να εστιάζεται κυρίως στο περιβάλλον και στη δυναμική που αναπτύσσουν αυτές οι ομάδες μέσα από τη δομή τους παρά στα άτομα καθ' αυτά.

Τα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να συνυπάρχουν για να ορισθεί μια οργάνωση ως εγκληματική με διεθνή μορφή είναι κυρίως τα εξής:

- α. οργανωμένη ιεραρχία σε συνδυασμό με κάποια μορφή πειθαρχίας και καταμερισμού καθηκόντων.
- β. επιδίωξη κέρδους και/ή ισχύος.
- γ. διεθνή δράση με μεγάλη ή απροσδιόριστη χρονική διάρκεια.
- δ. χρήση βίας ή άλλη μορφή εκφοβισμού.
- ε. διάπραξη ποινικών αδικημάτων.
- στ. άσκηση επιρροής στους τομείς της πολιτικής, των ΜΜΕ, της δημόσιας διοίκησης των δικαστικών αρχών ή και της οικονομίας.

Οι κύριοι παράγοντες που διαμορφώνουν τη φύση και τη συμπεριφορά του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος αγγίζοντας τα τρωτά σημεία της κοινωνίας δημιουργώντας ευκαιρίες για εγκληματική δραστηριότητα είναι η οικονομική κρίση, η ευκολία των μεταφορών, η διαφθορά, το εύκολο και γρήγορο

⁴⁰ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), (2006).The threat of transnational organized crime.

⁴¹ The Federal Bureau of Investigation retrieved on 17.4.2015 from FBI:www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/glossary.

κέρδος, το διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό εμπόριο, η νομοθεσία και τα κενά αυτής μεταξύ των χωρών και η αντιμετώπιση του κοινού.

Τα εγκληματικά πεδία αυτών των οργανώσεων είναι κυρίως τα ναρκωτικά, η παραχάραξη και παραποίηση εμπορευμάτων, εγκλήματα κατά προσώπων, η εμπορία ανθρώπων, η διευκόλυνση της παράνομης μετανάστευσης, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, οικονομικά εγκλήματα και «ξέπλυμα» χρήματος, κυβερνοεγκλήματα, περιβαλλοντικά εγκλήματα, διακίνηση παράνομων ειδών και διακίνηση όπλων. Τα τεράστια χρηματικά ποσά που εμπλέκονται μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο τις νόμιμες οικονομίες ενώ συγχρόνως έχουν άμεση επίπτωση στη διακυβέρνηση μέσα από τη διαφθορά και την εξαγορά προσώπων που κατέχουν σημαντικές θέσεις στο κρατικό μηχανισμό. Ενώ το πεδίο δράσης τους είναι ολόκληρος ο πλανήτης οι επιπτώσεις των πράξεων τους επηρεάζουν τις τοπικές κοινωνίες αποσταθεροποιώντας τις.

Συμπερασματικά το διεθνές οργανωμένο έγκλημα απειλεί τις πολιτικές δομές των κρατών καταστρέφει την κοινωνική σταθερότητα και απειλεί την παγκόσμια οικονομία. Εάν δεν ελεγχθεί η εξάπλωση του θα αποτελεί μια συνεχή απειλή για την εθνική κυριαρχία των κρατών καθώς θα υπονομεύει τη λειτουργία και τα σύνορα τους⁴². Όταν τα θύματα και οι επιπτώσεις αυτών των εγκληματικών ομάδων απλώνονται παγκόσμια, απαιτείται συνολική αντιμετώπιση τόσο σε κρατικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Επειδή οι δομές ενός κράτους από μόνες τους υπολείπονται σε οργάνωση, εξοπλισμό, πληροφορίες και προετοιμασία για αντιμετώπιση γεγονότων με διεθνή εμβέλεια θα πρέπει να αναπτυχθεί υψηλός βαθμός συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ κρατικών δομών διαφορετικών κρατών ή μέσω της συνεργασίας διεθνών οργανισμών.

2.3. ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Η λαθρομετανάστευση είναι ένα από τα μείζονα θέματα δημόσιας διαβούλευσης και διαφωνιών τόσο στην Ευρωπαϊκή ένωση όσο και στις ΗΠΑ. Οι έχοντες την ευθύνη χάραξης πολιτικής δέχονται τεράστιες πιέσεις για να ελέγξουν και περιορίσουν την λαθρομετανάστευση, κάτω από το πρίσμα της ασύμμετρης απειλής⁴³. Η ανάπτυξη και η οικονομία είναι οι κύριοι παράγοντες που διαμορφώνουν τα λαθρο-μεταναστευτικά κύματα σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Ο όρος μετανάστευση τόσο στο διεθνές δίκαιο όσο και στις κοινωνικές επιστήμες αναφέρεται στη γεωγραφική μετακίνηση μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων για διάφορους λόγους. Τα άτομα που εισέρχονται σε μια χώρα χαρακτηρίζονται ως λαθρο-μετανάστες στις εξής περιπτώσεις όταν:

- α. εισέρχονται παράνομα από τα σύνορα.

⁴² Θάνος Ντόκος, (2008). Διεθνείς Σχέσεις Αθήνα: Παπαζήσης κεφ.5 σελ. 368.

⁴³ Christal Morehouse and Michael Blomfield, (2011). Irregular Migration in Europe Migration Policy Institute Transatlantic Council on Migration, σελ. 2.

- β. χρησιμοποιούν ψεύτικα έγγραφα.
- γ. εισέρχονται με νόμιμα έγγραφα αλλά με ψευδή στοιχεία σε αυτά τα έγγραφα.
- δ. επεκτείνουν την παραμονή τους μετά τη λήξη της άδειας παραμονής.
- ε. δεν ανανεώνουν την άδεια παραμονής λόγω του ότι δεν πληρούν τα κριτήρια.
- στ. το κράτος αδυνατεί να επιβάλει τους μεταναστευτικούς νόμους του ή υπάρχει ανοχή από τις αρχές.

Υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που δημιουργούν και διευκολύνουν την παράνομη μετανάστευση. Τα αίτια της λαθρομετανάστευσης είναι σε μεγάλο βαθμό ταυτόσημα με τα αντίστοιχα της μετανάστευσης εάν αφαιρέσουμε τη νομική διάσταση της δεύτερης. Οι μετανάστες έρχονται κυρίως για οικονομικούς, πολιτικούς και προσωπικούς λόγους. Η φτώχεια και η ανεργία στις χώρες προέλευσης των λαθρομεταναστών θεωρείται ως κυρίαρχη αιτία, με τις φυσικές καταστροφές και τις ένοπλες συγκρούσεις να ακολουθούν. Επιπρόσθετα η παγκοσμιοποίηση, η διαφθορά, ο θρησκευτικός και εθνικός φανατισμός θέτουν σε κατάσταση τρωτότητας και αυτοάμυνας τους ανθρώπους, αποδυναμώνουν και καταστρέφουν τις κοινωνικές δομές και την πρόνοια δημιουργώντας έτσι συνθήκες συντήρησης του φαινομένου.

Η χώρα επιλογής συνήθως έχει να κάνει με την ευκολία πρόσβασης λόγω γεωγραφικής θέσης, με τις ευκαιρίες παράνομης εργασίας, με το υψηλό βιοτικό επίπεδο, με τις διαδικασίες ασύλου, την οικονομική ανάπτυξη, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανοχής των τοπικών κοινωνιών σε συνδυασμό με το χαλαρό θεσμικό και νομικό πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής.

Ανάλογα με τις συνθήκες, τον χρόνο, τον τρόπο και την ένταση που λαμβάνει χώρα η λαθρομετανάστευση δημιουργεί αρνητικές επιπτώσεις στις χώρες υποδοχής. Υπονομεύει τους νόμους, προωθεί την παράνομη εργασία, προκαλεί αύξηση της ανεργίας στο ντόπιο πληθυσμό καταλαμβάνοντας θέσεις εργασίας, πιέζει οικονομικά στα όρια της διάλυσης τις δημόσιες υπηρεσίες κυρίως της υγείας, καταπονούν δυσλειτουργικά το εκπαιδευτικό σύστημα, δεν συμμετέχουν στις κοινωνικές και φορολογικές εισφορές, αυξάνουν την εγκληματικότητα, τη παραβατικότητα, το δουλεμπόριο, τη πορνεία και δημιουργούν διαφεύγον συνάλλαγμα προς τις χώρες προέλευσης τους. Επίσης απασχολούν μεγάλο αριθμό δημόσιου προσωπικού για τη ασφάλεια τόσο των συνόρων όσο και των τοπικών κοινωνιών, καθώς σχηματίζουν παρoικίες μειονοτήτων, δημιουργώντας κινδύνους για το αστικό περιβάλλον και την ασφάλεια των πολιτών.

Ένα από τα πιο διχαστικά θέματα σχετικά με τη λαθρομετανάστευση είναι εάν πρέπει να τους δοθεί ευκαιρία να νομιμοποιήσουν την κατάσταση τους. Πολλοί υποστηρίζουν ότι είναι μια αποτελεσματική λύση στο θέμα μια και η απέλαση είναι ανέφικτη σε τόσο μεγάλους αριθμούς, ενώ άλλοι εναντιώνονται διότι με αυτό τον τρόπο στην ουσία επιβραβεύεται η παράνομη μετανάστευση δημιουργώντας συνθήκες συνέχισης του φαινομένου.

Η λαθρομετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που εξελίσσεται συνέχεια. Θέτει θέματα εθνικής ασφάλειας των χωρών υποδοχής καθώς δεν μπορεί να προβλεφθεί η συμπεριφορά, η στάση και κατά επέκταση η διαχείριση των λαθρομεταναστών σε εθνικά ή διεθνή θέματα. Επίσης δημιουργούν στις τοπικές κοινωνίες προβλήματα σε θεσμούς, παραδόσεις, κανόνες δικαίου αυξάνοντας συγχρόνως τα φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας. Οι μεγάλοι ρυθμοί πληθυσμιακής ανάπτυξης που έχουν, προκαλούν διαρθρωτικά προβλήματα που οι χώρες υποδοχής καλούνται για πρώτη φορά να αντιμετωπίσουν καθώς βρίσκονται απροετοίμαστες τόσο από πρακτικής όσο και από ψυχολογική άποψη

Εξαιτίας όλων αυτών οι τοπικές κοινωνίες χάνουν την ισορροπία τους και δημιουργούνται τεράστια θέματα ασφάλειας καθώς τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης τις περισσότερες φορές ακολουθούν τα γεγονότα και δεν τα προλαμβάνουν.

2.4. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΣ

Η θρησκεία ως ζωντανή και στενή σχέση εξάρτησης και επικοινωνίας του ανθρώπου με το θεό επηρεάζει μέσα από τις δραστηριότητες του ανθρώπου κάθε δομή της κοινωνίας. Δραστηριότητες του καθημερινού βίου, η πολιτική, η οικονομία, οι σχέσεις των κρατών, το εμπόριο και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις έχουν πολλές φορές κίνητρα, αιτιολογία ή αφορμή τη θρησκεία. Οι πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι μας καταδεικνύουν με το χειρότερο τρόπο την απειλή της παγκόσμιας ασφάλειας όταν φανατικοί θρησκείας ή ιδεολογίας αποφασίζουν να ενεργήσουν με βία και αποτροπιασμό.

Σε κάθε θρησκεία και ιδεολογία (πολιτική ή φιλοσοφία) έχουμε ακραίους φανατικούς. Ο φανατισμός προϋπάρχει των θρησκειών, των κρατών, των κυβερνήσεων, των πολιτικών συστημάτων, οποιασδήποτε ιδεολογίας και δυστυχώς αποτελεί διαρκές συστατικό στοιχείο στην ανθρώπινη φύση⁴⁴.

Ο φανατισμός είναι η αποκλειστική και με πάθος προσπάθεια επιβολής ιδεών ενός ατόμου ή μιας ιδεολογίας (πολιτική, εθνικιστική, θρησκευτική, αθλητική). Ο φανατικός δεν αντέχει αντίθετες απόψεις, ενώ είναι πρόθυμος να χρησιμοποιήσει τη βία για να αντιμετωπίσει τους αντιπάλους του. Το φαινόμενο του θρησκευτικού φανατισμού, η απόλυτη, άκαμπτη και παράλογη στάση επιστροφής στα θεμέλια μιας πίστης, η μισαλλοδοξία και η επιθετικότητα σε

⁴⁴ Άμος Οζ, (2005). Κατά του Φανατισμού Αθήνα: Καστανιώτη σελ. 12.

όσους δεν συμμερίζονται τις απόψεις τους καθώς και η προσπάθεια επιβολής αυτών με την ισχύ και τη βία έχει να κάνει με τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό. Ο φονταμενταλισμός ως μαχητικός θρησκευτικός συντηρητισμός τον συνθέτουν τρία στοιχεία: η συντηρητικότητα, η θρησκευτικότητα και η μαχητικότητα⁴⁵. Ο φανατισμός συχνά ταυτίζεται με τον φονταμενταλισμό. Στην πραγματικότητα είναι αδέρφια ενώ ταυτόχρονα διακρίνονται. Ο φονταμενταλισμός θεμελιώνεται μέσο της διδασκαλίας του για την αρχική θρησκευτική πίστη και έχει να κάνει με την ευθύνη διατήρησής της. Ο φανατισμός αγωνίζεται για να επιβάλει τη θρησκευτική διδασκαλία και πίστη με κάθε μέσο.

2.4.1. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΩΝ

Οι οικογενειακές ομοιότητες, τα βασικά χαρακτηριστικά του τρόπου με τον οποίο εμφανίζεται ο φονταμενταλισμός έχει κυρίως να κάνει με την αντίδραση των φονταμενταλιστών σε συγκεκριμένα πολιτικά, κοινωνικά και ιστορικά γεγονότα που έρχονται σε αντίθεση με τις πεποιθήσεις τους. Τα γνωρίσματα είναι:

α. Το αλάθητο των ιερών γραφών. Εδώ οι φονταμενταλιστές υποστηρίζουν ότι οι πηγές τους είναι πλήρες νοημάτων, αλάνθαστες και χρησιμοποιούν τα γραφόμενα κατά γράμμα χωρίς να υπολογίζουν το συμβολισμό ή την αλληγορία που πολλές φορές περικλείεται στα κείμενα. Αποδέχονται λοιπόν την ιερότητα, τη τελειότητα των κειμένων και με αυτό τον τρόπο αποκτούν κύρος γίνονται σύμβολα αυθεντίας, πίστης και καθαρότητας.

β. Η επιστροφή σε ένα παραδοσιακό και ιδεώδες παρελθόν. Ο στόχος εδώ είναι η επιστροφή στην αρχή της θρησκείας εκεί που η πίστη θεωρούν ότι ήταν ανόθευτη άρα και ιδανική.

γ. Η ύπαρξη ενός χαρισματικού προφήτη ή ηγέτη. Οι χαρισματικοί ηγέτες μέσα από το κήρυγμα συγκεντρώνουν γύρω τους ομάδες πιστών διαμορφώνοντας έτσι μια οργανωτική δομή η οποία δυναμώνει το κίνημά τους. Οι λάθος απόψεις και οι επιτηδευμένες τοποθετήσεις αυτών σε θέματα πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα ενισχύει τη συγκέντρωση των ατόμων γύρω από το πρόσωπο τους καθώς ο ηγέτης θεωρείται ότι είναι χαρισματικός και με εξαιρετικές ικανότητες.

δ. Η υιοθέτηση και η χρησιμοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας. Παρ όλο που τα συντηρητικά αυτά κινήματα διαδίδουν την επιστροφή στο παρελθόν μέσα από την παγκοσμιοποίηση χρησιμοποιούν ευρέως τη σύγχρονη τεχνολογία, κυρίως των επικοινωνιών, για να προβάλουν και προωθήσουν τη διδασκαλία τους.

⁴⁵ Η Ανατομία του Φονταμενταλισμού άρθρο του Μπεγλή Μάριου στην εφημερίδα Το Βήμα (16.9.2011) www.tovima.gr.

ε. Η χρήση και η εκμετάλλευση ομάδων με υποβαθμισμένη κοινωνική και οικονομική κατάσταση. Οι ηγέτες των φονταμενταλιστικών κινήματων έχουν την τάση να απευθύνονται σε άτομα κυρίως της κατώτερης και μεσαίας κοινωνικής τάξης λόγω του ότι αφενός βρίσκουν πιο εύκολο έδαφος για εξάπλωση των θεωριών τους και αφετέρου μέσα από το μεγάλο πλήθος των τάξεων αυτών επιζητούν σκόπιμα την εδραίωση του κινήματός τους και κατ' επέκταση τη νομιμότητα.

στ. Η επαναθρησκευοποίησή της κοινωνίας. Μέσω της θρησκείας αντιδρούν σε κάθε νεωτερισμό και εκκοσμίκευση. Εμμένοντας στο παρελθόν χρησιμοποιώντας τους νόμους και την τάξη της θρησκείας συγκρούονται με τον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας και λόγω του αναχρονισμού που εξελίσσεται οι μεταξύ τους διαφορές μεγεθύνονται δημιουργώντας ένα αγεφύρωτο χάσμα.

ζ. Η προσέγγιση των δρώμενων μέσω ενός ηθικού μανιχαισμού. Τα κινήματα αυτά χαρακτηρίζονται από μια διστακτική θεωρία και αποδέχονται μόνο την ύπαρξη του καλού ή του κακού. Όλα θεωρούν ότι είναι άσπρο ή μαύρο χωρίς να υπάρχουν οι αποχρώσεις του γκρι και έτσι στηρίζονται στη διαρκή σύγκρουση και στον ανταγωνισμό μεταξύ καλού και κακού. Αποτέλεσμα αυτής της αντίληψης είναι να πιστεύουν ότι τα άτομα που απαρτίζουν το κίνημά τους έχουν μυστικιστική, άμεση και αδιαμεσολάβητη σχέση με τα θεία και ιερά.

2.4.2. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΦΟΝΤΑΜΕΝΤΑΛΙΣΜΟΥ / ΑΚΕΡΑΙΟΦΡΟΣΥΝΗΣ

Ο φονταμενταλισμός βρίσκει πρόσφορο έδαφος σε άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, μειωμένη κριτική ικανότητα, άγνοια και έλλειψη δημοκρατικής διαπαιδαγώγησης και δημοκρατικής συνείδησης καθώς και έλλειψη παιδείας. Τέτοιου είδους άτομα έχοντας ελλείψεις σταθερών ερεισμάτων στη ζωή σε συνδυασμό και με μεταφυσικές αγωνίες εύκολα ωθούνται να ζητήσουν και να βρουν καταφύγιο σε ένα δόγμα που πιστεύει ότι θα τους λυτρώσει.

Επίσης όταν μια κοινωνία αντιμετωπίζει κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα είναι πιο εύκολο σε συνδυασμό με την κατάλληλη προπαγάνδα ή κήρυγμα να κατευθυνθεί σκόπιμα η ανθρώπινη δράση προς εξυπηρέτηση πολιτικών, θρησκευτικών ή οικονομικών συμφερόντων. Η μαζικοποίηση του σύγχρονου ανθρώπου διευκολύνει την επιτηδευμένη πρόκληση φονταμενταλιστικών κινήματων και ιδεών καθιστώντας τον άνθρωπο άβουλο ον χωρίς κρίση και προσωπικότητα, υποχείριο κηρυγμάτων, μισαλλοδοξίας και φανατισμού.

Μια άλλη σημαντική αιτία είναι και η κοσμικότητα της κοινωνίας. Ο θεσμικός διαχωρισμός του κράτους από τη θρησκεία δημιουργεί εντάσεις καθώς με αυτό τον τρόπο πολλοί πιστεύουν ότι η κοινωνία απομακρύνεται από τις παραδοσιακές θρησκευτικές αξίες. Ο φονταμενταλισμός θέτοντας ζητήματα μεταξύ κράτους, θρησκείας και κοινωνίας ουσιαστικά αντιτίθεται σε κάθε μορφή

νεωτερικότητας, στη πολιτική, στην οικονομία και στην επιστημονική επανάσταση και εξέλιξη.

Τέλος ο ιμπεριαλισμός, θύματα του οποίου κατά κύριο λόγο αποτέλεσαν οι αραβικές χώρες, και η αποικιοκρατία στο πρόσφατο παρελθόν δημιούργησαν δυσαρέσκεια και οργή εναντίων όλων όσων υποτίμησαν και προσέβαλλαν παραδόσεις, αξίες και ιδανικά.

Καθημερινά μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης βλέπουμε ανθρώπους που δρουν με τη σιγουριά ότι έχουν πάντα δίκιο, δεν δέχονται ούτε την άποψη των άλλων ούτε τα επιχειρήματά τους και σε συνδυασμό με το ότι είναι απαίδευτοι στο διάλογο η μόνη γλώσσα που γνωρίζουν είναι αυτή της βίας. Η επιθυμία για εξουσία και η αίσθηση ισχύος που αυτή προσφέρει τους ωθεί σε ενέργειες επιβολής των απόψεων τους καθώς οτιδήποτε διαφορετικό δεν πρέπει να υπάρχει. Οι συνέπειες όλων των φονταμενταλιστικών κινήσεων δημιουργούν ένα εκρηκτικό μείγμα παγκόσμιας ανασφάλειας και απειλής. Κάθε θρησκευτική κληρονομία έχει να παρουσιάσει κρούσματα φονταμενταλισμού. Η προσπάθεια θρησκιοποίησης της κοινωνίας, στην αποκλειστική δηλαδή προτεραιότητα του θρησκευτικού παράγοντα στον καθορισμό της ζωής και στην επιβολή της επί της κοινωνίας σε συνδυασμό με την επιθετικότητα, τη βία και τις εγκληματικές θηριωδίες, προκειμένου να επιβληθεί η πίστη, καθιστούν το φαινόμενο επικίνδυνο και καταδικαστέο. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία της σκέψης και της διακίνησης ιδεών, οι ατομικές ελευθερίες καθώς και η κοινοβουλευτική δημοκρατία είναι απολύτως ασυμβίβαστα με τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό και τις κοινωνίες που επιδιώκουν οι φονταμενταλιστές.

2.5. ΚΥΒΕΡΝΟΕΠΙΘΕΣΕΙΣ

Ο κυβερνοχώρος βρίσκεται σήμερα πίσω από κάθε έκφανση της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η εξάρτηση των ανθρώπων και κατά επέκταση της κοινωνίας από την ψηφιακή τεχνολογία είναι μια πραγματικότητα η οποία αποτελεί το πλέον απαραίτητο εργαλείο στην καθημερινότητα τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Η επανάσταση της πληροφορίας θεωρείται η τρίτη μεγάλη κοσμοϊστορική τομή μετά τη γεωργική και βιομηχανική επανάσταση⁴⁶ ενώ ο κυβερνοχώρος αναφέρεται ως ο πέμπτος κοινός χώρος μετά το έδαφος, τη θάλασσα, τον αέρα και το διάστημα.

2.5.1. ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο όρος κυβερνοχώρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Αμερικανό-Καναδό συγγραφέα William Gibson το 1982 σε ένα μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας όπου περιγράφεται η δημιουργία ενός δικτύου

⁴⁶ Κονδύλης Π., (1988). Η θεωρία του Πολέμου Αθήνα: Θεμέλιο, 8 έκδοση, σελ 345.

υπολογιστών σε ένα κόσμο με τεχνητής ευφυΐας όντα.⁴⁷ Στη κουλτούρα της δεκαετίας του 1990 ο κυβερνοχώρος ως όρος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει το διαδίκτυο όπου οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους κατά τη χρήση του.

Ο κυβερνοχώρος είναι μια περιοχή εντός του ψηφιακού περιβάλλοντος που αποτελείται από διασυνδεδεμένα δίκτυα υποδομών ψηφιακής τεχνολογίας, συμπεριλαμβανομένου του internet, των τηλεπικοινωνιακών δικτύων, των συστημάτων Η/Υ και των ενσωματωμένων επεξεργαστών και συσκευών ελέγχου⁴⁸. Είναι ένας εικονικός χώρος ο οποίος κατασκευάστηκε από τον άνθρωπο βρίσκει εφαρμογή στις ένοπλες δυνάμεις, δημόσια υγεία, επιχειρήσεις, βιομηχανία, τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, στη παροχή και μεταφορά ενέργειας και εξελίχθηκε σε ένα νευραλγικό σύστημα κρίσιμων υποδομών καθώς και σε μια περιοχή συγκέντρωσης διαβαθμισμένων η μη πληροφοριών.

2.5.2. Η ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΧΩΡΟΥ

Στο κυβερνοχώρο η ασυμμετρία των οντοτήτων που δραστηριοποιούνται σε αυτόν σε σχέση με το ειδικό βάρος του είναι έντονη καθώς κράτη, οργανισμοί, επιχειρήσεις, ιδιώτες, hackers μπορούν να δραστηριοποιηθούν ισοδύναμα σε αντίθεση με τη δυσαναλογία των δυνατοτήτων που εμφανίζουν στο φυσικό χώρο τους⁴⁹. Η ασυμμετρία αυτή αυξάνεται εάν συγκρίνουμε το χαμηλό κόστος και το ρίσκο μιας ενέργειας σε σχέση με το μεγάλο κέρδος που μπορεί να επιφέρει δημιουργώντας έτσι μια δυναμική πολλαπλασιαστική ισχύος. Ένα ακόμα σημαντικό γεγονός είναι και το ποσοστό εξάρτησης που έχουν διαφορετικοί δρώντες από συστήματα Η/Υ και το internet (πχ ΗΠΑ, Αφγανιστάν) γεγονός που ευνοεί τους αδύναμους χωρίς όμως να διαγράφονται τα πλεονεκτήματα των δυνατών και μεγάλων.

Στο κυβερνοχώρο δεν υπάρχουν φυσικοί περιορισμοί αναφορικά με το χρόνο, το χώρο και τα σύνορα του φυσικού χώρου και σε συνδυασμό με τη δαιδαλώδη αρχιτεκτονική του ένας δρών μπορεί εύκολα να διατηρήσει την ανωνυμία του και εκμεταλλευόμενος τα σημεία τρωτότητας να επιδοθεί σε παράνομες δραστηριότητες όπως η πρόκληση δυσλειτουργιών σε Η/Υ και δίκτυα, αλλοίωση ψηφιακών δεδομένων, υπεξαίρεση διαβαθμισμένων ή μη δεδομένων, πρόκληση τρόμου, επιθέσεις σε υποδομές ζωτικής σημασία, κατασκοπεία, εισαγωγή ψευδών δεδομένων κλπ.

2.5.3. ΚΥΒΕΡΝΟΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

⁴⁷ Encyclopedia Britannica www.britannica.com/EBchecked/topic/147819/cyberspace retrieved on 17.4.2015.

⁴⁸ USA Department of Defense (2015). Dictionary of Military and Associated Terms, JP 1-02 p.58.

⁴⁹ Borchert Heiko and Juhl Felix, "Exploiting the Potential of Cyber Operations" Jane's Defense Weekly Vol.48, Issue 26, 29June 2011 p.22.

Η μη εξουσιοδοτημένη προσπάθεια πρόσβασης σε ένα σύστημα ή δίκτυο συνιστά μια κυβερνο-απειλή ενώ κάθε ενέργεια στο κυβερνοχώρο που στοχεύει κατά της ισχύος μιας χώρας ή ενός μη κρατικού δρώντα συνιστά ένα είδος κυβερνο-συγκρούσεων. Έχουμε λοιπόν την αντιπαράθεση ή σύγκρουση δύο η περισσοτέρων πλευρών στον κυβερνοχώρο μέσω σκόπιμων κυβερνο-επιθέσεων για την επίτευξη διαταραχής, διαφθοράς ή κορεσμού στα συστήματα Η/Υ της άλλης πλευράς.

Στα πλαίσια του ΟΗΕ δεν υπάρχει ορισμός των κυβερνο-συγκρούσεων με αποτέλεσμα τόσο οι στρατηγικές άμυνας ή επίθεσης που αναπτύσσονται να μην έχουν ξεκάθαρο πλαίσιο νομιμότητας και κατά επέκταση εύρος της αποδοχής τους. Το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2001 λόγω της διαρκώς αυξανόμενης εγκληματικότητας στο κυβερνοχώρο κατάρτισε τη «Σύμβαση για τη καταπολέμηση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο» με σκοπό τη χάραξη κοινής πολιτικής για τη θέσπιση κανόνων και την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών σε διεθνές επίπεδο⁵⁰. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι σχετικοί κανόνες της σύμβασης δεν έχουν εφαρμογή όταν οι κακόβουλες πράξεις διεξάγονται με την πρωτοβουλία των επισήμων κρατικών οργάνων μιας χώρας και προκαλούν ζητήματα διεθνούς ασφάλειας.

Οι κυβερνο-συγκρούσεις διαχωρίζονται σε πέντε βασικές κατηγορίες με βάση τους δράστες, τον σκοπό και το είδος της ζημίας που μπορούν να προκαλέσουν με τις διαχωριστικές γραμμές μεταξύ τους να είναι δυσδιάκριτες. Αυτές είναι:

α. Ο κυβερνο-πόλεμος. Είναι το σύνολο των ενεργειών που λαμβάνουν χώρα από ένα κράτος προκειμένου αυτό να δεισδύσει στα δίκτυα Η/Υ μιας άλλης χώρας με σκοπό να προκαλέσει ζημία ή αναταραχή σε αυτά⁵¹. Μέχρι σήμερα δεν έχει εξελιχθεί κανένας τέτοιος πόλεμος μεταξύ δύο ή περισσοτέρων αντιπάλων ικανών να διεξάγουν τέτοιες επιχειρήσεις. Επειδή ο πόλεμος στο κυβερνοχώρο είναι αντισυμβατικός και ασύμμετρος είναι πολύ πιθανό τα αδύναμα κράτη με συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις να επενδύσουν και αναπτύξουν δυνατότητες σε αυτό με σκοπό να αντισταθμίσουν τα συμβατικά τους μειονεκτήματα.

β. Η κυβερνο-τρομοκρατία. Είναι οι παράνομες επιθέσεις στον κυβερνοχώρο από μη κρατικούς δρώντες κατά Η/Υ, δικτύων Η/Υ αλλά και των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτά με σκοπό τον εκφοβισμό μιας

---

⁵⁰ European Union Για μια ασφαλέστερη Κοινωνία της Πληροφορίας με τη βελτίωση της ασφάλειας των υποδομών πληροφόρησης και την καταπολέμηση του εγκλήματος πληροφορικής retrieved on 17.4.2015 from web page <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52000DC0890&rid=1>.

⁵¹ Clarke Richard and Knake Robert, (2010). Cyber War: The next threat to national security and what to do about it, (1st edition) New York: Harper Collins Publishers.

κυβέρνησης ή του πληθυσμού μιας χώρας ή τον εξαναγκασμό σε αλλαγή συμπεριφοράς⁵².

γ. Το κυβερνο-έγκλημα. Σκοπός εδώ είναι το οικονομικό όφελος μέσω επιθέσεων σε ιδιώτες, οργανισμούς ή επιχειρήσεις⁵³. Αυτό επιτυγχάνεται είτε μέσω των hackers είτε μέσω ολόκληρων εγκληματικών δικτύων. Το κυβερνο-έγκλημα θεωρείται ως το εργαστήριο όπου αναπτύσσονται, ελέγχονται και τελειοποιούνται τα κακόβουλα λογισμικά που θα χρησιμοποιηθούν σε ένα κυβερνο-πόλεμο⁵⁴.

δ. Η κυβερνο-κατασκοπεία. Είναι οι ενέργειες που έχουν ως στόχο την συλλογή πληροφοριών σχετικά με άλλα κράτη, κυβερνήσεις ή βιομηχανίες⁵⁵. Τα υψηλής διαβάθμισης δεδομένα που προσπαθούν να αποκτήσουν θα προσδώσουν στον κάτοχό τους συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τους αντιπάλους τους ή θα μειώσουν το κόστος έρευνας και ανάπτυξης σε δραστηριότητες που βρίσκονται σε ανάπτυξη και εξέλιξη.

ε. Ο βανδαλισμός στο κυβερνοχώρο. Είναι η τροποποίηση ή η καταστροφή περιεχομένου στον κυβερνοχώρο και συνήθως αφορά την παράνομη είσοδο σε ιστοσελίδες και την αλλαγή τους ή την παράνομη ανακατεύθυνση της κυκλοφορίας τους⁵⁶.

2.5.4. ΚΥΒΕΡΝΟΑΠΟΤΡΟΠΗ

Οι κυβερνο-επιθέσεις δεν μπορούν να αποτραπούν ολοκληρωτικά, μπορούν μόνο να περιοριστούν. Η αποτροπή μπορεί να είναι είτε με τη μορφή της ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων που αποσκοπούν στη φθορά του αντιπάλου, είτε με τη μορφή επιθέσεων-αντιποίνων. Για τη πρώτη μορφή σημαντικός παράγων είναι το κόστος ανάπτυξης που συνήθως είναι ευθέως ανάλογο με την εξάρτηση και τη σημασία που διαδραματίζει ο κυβερνοχώρος από τον δρώντα. Για τη δεύτερη μορφή η αποτελεσματικότητα δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη λόγω της μεταβλητότητας του κυβερνοχώρου, λόγω του ότι η καταστροφική ικανότητα απορρέει από ενδείξεις χωρίς αυτό να αποδεικνύεται στην πράξη και λόγω της ανωνυμίας που υπάρχει στο κυβερνοχώρο με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η απόδοση ευθυνών και κατά επέκταση η κατεύθυνση των αντιποίνων.

⁵² Clarke Richard and Knake Robert, (2010). Cyber War: The next threat to national security and what to do about it, (1st edition) New York: Harper Collins Publishers.

⁵³ Michael Alex, Cyber Probing: The Politicization of virtual attack, Defense Academy of the United Kingdom, p.1 available at http://www.conflictstudies.org.uk/files/Cyber_Probing.pdf, retrieved in March 2015.

⁵⁴ Carr Jeffrey, (2010). Inside Cyber Warfare Sebastopol: O Reilly Media Inc p.5.

⁵⁵ Michael Alex, Cyber Probing: The Politicization of virtual attack, Defense Academy of the United Kingdom, p.1 available at http://www.conflictstudies.org.uk/files/Cyber_Probing.pdf, retrieved in March 2015.

⁵⁶ Denning, Dorothy E., "Activism, Hactivism and Cyber terrorism: The internet as a tool for influencing Foreign Policy Santa Monica CA: Rand available at <http://www.iwar.org.uk/cyberterror/resources/denning.htm> retrieved in March 2015.

Οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο αποτελούν ένα καινούργιο φαινόμενο στις διεθνείς σχέσεις. Με δεδομένο ότι οι κρίσιμες υποδομές και ο τρόπος λειτουργίας των κρατών και της κοινωνίας εξαρτάται όλο και περισσότερο από τα δίκτυα Η/Υ, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι τα κράτη θα καλούνται να αντιμετωπίσουν ολοένα και περισσότερα περιστατικά κυβερνο-συγκρούσεων προκειμένου είτε να προασπίσουν τα συμφέροντα τους είτε να εξασκήσουν πιέσεις στους αντιπάλους τους. Η απροθυμία των κρατών να δεσμευτούν κάτω από ένα κοινό πλαίσιο αρχών και κανόνων για τη διαμόρφωση ενός διεθνούς καθεστώτος έχει ως αποτέλεσμα ο κυβερνοχώρος να παραμένει ομιχλώδες πεδίο μάχης με απρόβλεπτες συνέπειες μέσω των εναλλαγών των διεθνών δρώντων άλλοτε σε ρόλο θύτη και άλλοτε σε ρόλο θύματος.

2.6. ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Οι πιθανοί αντίπαλοι των μεγάλων δυνάμεων της εποχής μας προκειμένου να ενισχύσουν τη διεθνή επιρροή τους αλλά και να επιτύχουν μεγαλύτερα στρατηγικά πλεονεκτήματα επιδιώκουν συνεχώς την απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής. Η αυξημένη πρόσβαση στη τεχνογνωσία, τα διαθέσιμα υλικά και οι τεχνολογίες αυξάνουν τον κίνδυνο του ότι αυτοί οι αντίπαλοι θα αποκτήσουν, πολλαπλασιάσουν και χρησιμοποιήσουν όπλα μαζικής καταστροφής. Επιπλέον όταν οι αντίπαλοι αυτοί είναι κράτη με σαφή αστάθεια στο εσωτερικό τους, τότε ο κίνδυνος και η απειλή στη διεθνή ασφάλεια από μια κρίση παγκόσμιας εμβέλειας φαντάζει πιο ρεαλιστική από ποτέ. Η απειλή για την διεθνή ασφάλεια, την εξωτερική πολιτική, την οικονομία και την υγεία των πολιτών είναι τεράστια και για αυτό το λόγο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με την ανάλογη σημασία και προτεραιότητα για την ανάπτυξη αποτελεσματικών δυνατοτήτων για την ανίχνευση, πρόληψη και διαχείριση των συνεπειών από την απόκτηση ή χρήση όπλων μαζικής καταστροφής από τρομοκρατικές οργανώσεις ή ομάδες.

2.6.1. ΟΡΙΣΜΟΙ

Ο όρος όπλα μαζικής καταστροφής κάνει την εμφάνισή του το 1946 στο πρώτο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Το 1948 δόθηκε ο ακόλουθος ορισμός: Όπλα μαζικής καταστροφής είναι τα ατομικά εκρηκτικά όπλα, τα ραδιενεργά όπλα, τα χημικά και βιολογικά όπλα καθώς και όλα τα όπλα που θα αναπτυχθούν στο μέλλον και θα έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά και συνέπειες με εκείνα των ατομικών βομβών ή άλλων όπλων που προαναφέρθηκαν⁵⁷. Άλλος ορισμός που έχει δοθεί είναι: Όπλα μαζικής καταστροφής ορίζονται τα όπλα πυρηνικά, βιολογικά, χημικά, ραδιολογικά καθώς και τα μέσα διανομής τους που είναι ικανά για υψηλής τάξης καταστροφές και μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να προκαλέσουν την απώλεια μεγάλου αριθμού ανθρωπίνων ζώων ή και να προκαλέσουν

⁵⁷ Commission on Conventional Armaments (CCA), UN document S/C.3/32/Rev.1, August 1948, as quoted in UN, Office of Public Information, The United Nations and Disarmament, 1945–1965, UN Publication, 67.I.8, 28.

καταστροφές και σημαντικές ζημιές σε υποδομές⁵⁸. Το NATO τα όρισε ως τα όπλα με ικανότητα υψηλής τάξης καταστροφή που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να καταστρέψουν ανθρώπους, υποδομές ή άλλους πόρους σε μεγάλη κλίμακα⁵⁹.

Συνοπτικά οι ορισμοί για τα όπλα μαζικής καταστροφής εξελιχτήκαν ως ακολούθως:

- πυρηνικά, χημικά και βιολογικά όπλα (nuclear, biological, chemical NBC weapons).
- πυρηνικά, χημικά και βιολογικά και ραδιολογικά όπλα (chemical, biological, radiological and nuclear, CBRN weapons).
- όπλα ή εκρηκτικές συσκευές που προκαλούν μαζικές καταστροφές ή μπορούν να σκοτώσουν μεγάλο αριθμό ατόμων χωρίς να συμπεριλαμβάνουν απαραίτητα CBRN weapons (chemical, biological, radiological, nuclear and explosives CBRNE weapons). Στις εκρηκτικές συσκευές περιλαμβάνονται βόμβες, χειροβομβίδες, νάρκες ή όπλα με κάννη μεγαλύτερη από μισή ίντσα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ανάλογα με τον πιο ορισμό υιοθετείται δημιουργεί και τις αντίστοιχες ενέργειες όσον αφορά τον τρόπο και το βαθμό με τον οποίο καταπολεμάται η απόκτηση και η χρήση αυτών των όπλων. Οι εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες είναι εύκολο να ορίσουν τα όπλα μαζικής καταστροφής ανάλογα με τους σκοπούς που θέλουν να εξυπηρετήσουν είτε δηλαδή να επιρρίψουν ευθύνες σε κατόχους τέτοιων όπλων ή προκειμένου να προβάλουν ένα ηθικό πλαίσιο και πρότυπο για την αξιολόγηση κάποιου οπλικού συστήματος⁶⁰. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν τα όπλα μαζικής καταστροφής που υποτίθεται ότι είχε ο Sandman Hussein και της απειλής κατά της ανθρωπότητας προκειμένου οι ΗΠΑ να δικαιολογήσουν και να αποκτήσουν την απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση για την μονομερή επέμβασή τους στο ΙΡΑΚ το 2002.

Κοινός παρανομαστής όλων των ορισμών είναι οι μαζικές καταστροφές και οι μαζικές απώλειες. Ως μαζικές καταστροφές εννοούνται οι σημαντικές υλικές ζημιές και οι καταστροφές σε υποδομές οι οποίες μπορούν να προκληθούν από μια στιγμιαία και μόνο ενέργεια. Ως μαζικές απώλειες εννοούνται οι ανθρώπινες απώλειες που δημιουργούνται σε σχετικά μικρή χρονική διάρκεια ως αποτέλεσμα ενός μεμονωμένου γεγονότος (πχ σεισμός, τσουνάμι). Οι μαζικές καταστροφές και απώλειες οριοθετούν την έννοια ενός καταστροφικού γεγονότος. Βλέπουμε λοιπόν ότι το πιο σημαντικό δεν είναι το είδος του όπλου που χρησιμοποιείται αλλά το μέγεθος της καταστροφής που προκαλείται στον πληθυσμό, τις υποδομές, το περιβάλλον, το εθνικό φρόνημα και τις κυβερνητικές λειτουργίες.

⁵⁸ Memorandum from Commander, United States Strategic Command, Subject: Establishment of United States Strategic Command (USSTRATCOM) Center for Combating Weapons of Mass Destruction (SCC), August 26, 2005, SM# 218-05.

⁵⁹ NATO, Glossary of terms and definitions, AAP-06, edition 2014, p.2-w-1.

⁶⁰ Susan D. Moeller, (2004). "Media Coverage of WMD" Center for international and security studies at Maryland University p.5.

2.6.2. ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΑΠΟΚΤΗΣΗ ΟΠΛΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Τα κίνητρα ποικίλλουν ανάλογα με τον περιφερειακό ή παγκόσμιο ενδιαφέρον που επιθυμούν οι δρώντες. Μέσα από τέτοιου είδους όπλα προσπαθούν να επιτύχουν τα εξής:

- την αντιμετώπιση δυνατότερων και καλύτερων τεχνολογικά στρατών προσπαθώντας να επηρεάσουν τα γεγονότα σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο.
- την δημιουργία στρατηγικού πλεονεκτήματος μέσα από την απειλή χρήσης.
- την πρόκληση μαζικών απωλειών.
- την δημιουργία ανασφάλειας και φόβου στους πολίτες.
- την προβολή μέσω της απειλής χρήσης ιδεολογικών πεποιθήσεων.
- την αμφισβήτηση παγκοσμίων ισορροπιών και εξουσιών.
- να επηρεάσουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων τόσο κρατών όσο και οργανισμών.
- να αποτρέψουν πιθανές επεμβάσεις εναντίον τους.
- να παρέχουν υποστήριξη και προστασία σε άλλες ομάδες ή κράτη.
- να αποδυναμώσουν μια διεθνή συμμαχία.
- να διατηρήσουν ή να παρεμποδίσουν πολεμικές επιχειρήσεις.
- να αντιμετωπίσουν περιφερειακές αντιπαλότητες.
- να δημιουργήσουν εσωτερικές αστάθειες για αλλαγή καθεστώτος.

2.6.3. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Ένα ευρύ φάσμα ατόμων ή ομάδων μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση σε όπλα μαζικής καταστροφής. Σημαντικός παράγοντας για τον εντοπισμό και την εξάρθρωση του τρόπου πρόσβασης είναι η κατανόηση των σχέσεων μεταξύ διεθνών δρώντων και εταιρειών που υποστηρίζουν με υλικά και τεχνολογία τη δημιουργία τέτοιων όπλων. Η στενή παρακολούθηση των διεθνών μεταφορών και η επίβλεψη της αγοράς εργασίας ατόμων με εξειδικευμένες γνώσεις πρέπει να είναι μια συνεχής πρόκληση για την αντιμετώπιση της δημιουργίας και διασποράς όπλων μαζικής καταστροφής. Επίσης κρατικοί ή μη φορείς θα μπορούσαν να προσπαθήσουν να εκμεταλλευτούν αποτυχημένα ή υπό κατάρρευση κράτη με πολιτική αστάθεια προκειμένου να αποκτήσουν όπλα μαζικής καταστροφής. Η διασφάλιση λοιπόν ευάλωτων όπλων ή υλικών μαζικής καταστροφής και η αποτροπή κλοπής η απώλεια ελέγχου τους θα πρέπει να είναι μια από τις πρώτες προτεραιότητες της διεθνούς κοινότητας. Ανησυχητικό είναι επίσης το γεγονός της εξάπλωσης των πυρηνικών γνώσεων, της ανάπτυξης καινούργιας τεχνολογίας εμπλουτισμού υλικών, της πρόσβασης στην έρευνα και σε δυνατότητες βιοτεχνολογίας και χημικών προϊόντων. Η παγκόσμια διάχυση της επιστημονικής γνώσης σε αυτούς τους τομείς μπορεί να έχουν καταστροφικές επιδράσεις στην παγκόσμια ασφάλεια καθώς αφενός αυξάνουν τις πιθανότητες

κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής και αφετέρου πολλαπλασιάζουν τον κίνδυνο λόγω ατυχήματος με τεράστιο ψυχολογικό και οικονομικό κόστος.

2.7. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ακραία βία και η τρομοκρατία έχουν δημιουργήσει ένα τεράστιο εύρος προκλήσεων και διλημάτων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα το κράτος δικαίου και του τρόπου που οι κοινωνίες και οι κυβερνήσεις πρέπει να αντιμετωπίσουν τις τρομοκρατικές ενέργειες. Η τρομοκρατία είναι ένα ζήτημα το οποίο αλλάζει συνεχώς με αποτέλεσμα η οριοθέτηση της έννοιας να είναι δυσχερής χωρίς να υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός ή μια ενιαία θεωρία. Η τρομοκρατική απειλή ή μια τρομοκρατική ενέργεια λόγω της αδιαμφισβήτητης ισχύς που διαθέτει ενδέχεται να διαιωνίσει το φόβο ως απάντηση στην απειλή τραυματισμού ή θανάτου στην κοινωνία ως σύνολο. Η καχυποψία, η μισαλλοδοξία και η αποξένωση που αναπτύσσονται σε καθεστώς φόβου δρουν επιβαρυντικά στην κοινωνική συνοχή με ενδεχόμενο τη διάρρηξη των κοινωνικών δεσμών και την αλλοτρίωση καθώς τέτοιου είδους συμβάντα δεν έχουν απαραίτητα ορθολογική εξήγηση, είναι αναπάντεχα και άγνωστα⁶¹. Γενικά η τρομοκρατία γίνεται αντιληπτή ως η εσκεμμένη δολοφονία αθώων ανθρώπων προκειμένου μέσω της πράξης να διαδοθεί φόβος στον γενικό πληθυσμό με σκοπό να αναγκαστούν οι πολιτικές κυβερνήσεις να ενεργήσουν προ όφελος των τρομοκρατών.

2.7.1. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η τρομοκρατία λοιπόν μπορεί να διαχωριστεί τόσο εννοιολογικά όσο και εμπειρικά από άλλες μορφές βίας και συγκρούσεων μέσα από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- α. Χρησιμοποιείται για να επηρεάσει την πολιτική συμπεριφορά κυβερνήσεων, κοινωνιών και άλλων ομάδων.
- β. Είναι προμελετημένη και σχεδιασμένη ενέργεια για να δημιουργήσει κλίμα ακραίου φόβου.
- γ. Εμπεριέχει το στοιχείο του αιφνιδιασμού ή της μη προειδοποίησης.
- δ. Υπάρχει τυφλή βία και έλλειψη διάκρισης μεταξύ αθώων πολιτών και αμάχων εφόσον οι ενέργειες εξυπηρετούν τον απώτερο στόχο.
- ε. Οι επιθέσεις γίνονται τυχαία ή εναντίον εθνικών συμβόλων και εικόνων.

⁶¹ Κιούλος Κ.Θ., Μπεργιαννάκη Ι.Δ, (2014). Ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της τρομοκρατίας Archives of Hellenic Medicine, 31(4):487-495.

στ. Θεωρείται από την κοινωνία στην οποία εμφανίζεται ως δίκαιη, λογική και αναγκαία.

Αντίθετα παράμετροι που παραμένουν άλυτοι στον ορισμό της τρομοκρατίας είναι:

- α. Τα όρια της σε σχέση με άλλες μορφές βίας.
- β. Ο διαχωρισμός της από τις απλές εγκληματικές πράξεις.
- γ. Ποιοι στόχοι δικαιολογούν την χρήση της και επομένως νομιμοποιείται.

Επιπρόσθετα πολλές φορές συγχέεται η τρομοκρατία με τις εξεγέρσεις ή με τον ανταρτοπόλεμο. Η εξέγερση είναι μια επανάσταση με πολιτική βάση η οποία προορίζεται για να ανατρέψει το σύστημα διακυβέρνησης ή για να εκδιώξει κατοχικά στρατεύματα. Η τρομοκρατία και το αντάρτικο είναι τακτικές που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη πολιτικών αλλαγών. Ο ανταρτοπόλεμος συχνά αναφέρεται σε δυνάμεις εξεγερμένων που επιτίθενται εναντίον ανωτέρων σε δύναμη κυβερνητικών στρατών. Οι αντάρτες βασίζονται στον αιφνιδιασμό και την κάλυψη ώστε να παρενοχλούν κυβερνητικά στρατεύματα ενώ συγχρόνως μπορεί για κάποιο χρονικό διάστημα να ελέγχουν μέρος του εδάφους μιας χώρας. Στον ανταρτοπόλεμο έχουμε συνήθως την εμπλοκή περισσοτέρων ατόμων και τίθεται σε κίνδυνο μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Αντίθετα οι τρομοκράτες δεν προσπαθούν να ελέγχουν έδαφος και δεν λειτουργούν ως στρατιωτικές μονάδες⁶². Γενικά ανταρτοπόλεμο κάνει αυτός που δεν μπορεί να κάνει συμβατικό πόλεμο και τρομοκρατία κάνει αυτός που δεν μπορεί να κάνει ούτε ανταρτοπόλεμο⁶³.

Η τρομοκρατία διαχωρίζεται σε εγχώρια και σε διεθνή. Η εγχώρια τρομοκρατία έχει συνέπειες μόνο για τη χώρα, τα θεσμικά όργανα της, τους πολίτες της, τις περιουσίες τους ενώ δράστες και θύματα είναι όλοι ντόπιοι. Η τρομοκρατία είναι διεθνής όταν ένα περιστατικό σε μια χώρα αφορά δράστες, θύματα, θεσμούς και κυβερνήσεις μιας άλλης χώρας. Το ίδιο ισχύει και για ένα περιστατικό που ξεκινάει σε μια χώρα και τελειώνει σε μια άλλη (πχ αεροπειρατεία) ή για μια επίθεση εναντίον ενός διεθνούς οργανισμού. Στην εγχώρια τρομοκρατία οι κυβερνήσεις πρέπει να λάβουν μέτρα για να περιορίσουν την απειλή ενώ η αποτελεσματικότητα ή όχι των μέτρων έχει επιπτώσεις στην ίδια ή στους πολίτες της. Στη διεθνή τρομοκρατία δημιουργείται η ανάγκη οι χώρες να συντονίσουν τις αντιτρομοκρατικές πολιτικές τους.

Η αυξανόμενη φονικότητα αιτιολογείται από το ότι⁶⁴:

⁶² Bruce Hoffman, (2006). Inside Terrorism New York: Columbia University Press, σελ 83, 237.

⁶³ Κολιοπουλος Κωνσταντίνος, (2008). Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα Αθήνα: Ποιότητα, κεφ.18.

⁶⁴ Bruce Hoffman, (2006). Inside Terrorism New York: Columbia University Press σελ. 229-245.

α. Υπάρχει έλλειψη ευαισθητοποίησης των ΜΜΕ και του κοινού εναντίον της βίας γεγονός που ωθεί τους τρομοκράτες στο να επιλέγουν όλο και πιο δραματικές και καταστροφικές μεθόδους προκειμένου να επιτύχουν την προσοχή που αποζητούν.

β. Οι τρομοκράτες έχουν βελτιώσει τις τακτικές τους και το οπλοστάσιο τους μαθαίνοντας από τα λάθη του παρελθόντος.

γ. Οι κρατικές δομές προσφέρουν στους τρομοκράτες εκπαίδευση, υλικοτεχνική υποστήριξη και τα μέσα για αγορά νέων θανατηφόρων όπλων.

δ. Οι θρησκευτικά εμπνεόμενοι τρομοκράτες θεωρούν την τρομοκρατία ως θείο καθήκον και αναζητούν δικαιολογίες για την άσκηση βίας.

ε. Οι ερασιτέχνες τρομοκράτες είναι δύσκολο να εντοπιστούν.

στ. Οι επαγγελματίες τρομοκράτες έχουν τεχνογνωσία και εξειδικευμένες γνώσεις.

Το μεγαλύτερο επιχείρημα για κάθε τρομοκρατική ενέργεια είναι η ελευθερία, η δυνατότητα αυτόβουλης και απεριόριστης δράσης σύμφωνα με τις επιθυμίες κάποιου⁶⁵. Η ελευθερία είναι ένα δυνατό κίνητρο με διαφορετικές ερμηνείες από τον καθένα σε συνδυασμό με την προσπάθεια απόκτησης ότι έχουμε στερηθεί ή έχουμε χάσει απότομα με τη βία. Σημαντικός επίσης λόγος είναι και η απόκτηση πολιτικής δύναμης, η αποτίναξη της καταπίεσης τρίτων ή και ο κοινωνικός ακτιβισμός προκειμένου να επιβληθεί το όραμα για το τι είναι σωστό και τι όχι. Ποιός είναι λοιπόν ο μαχητής της ελευθερίας και ποιος ο τρομοκράτης; Ο μαχητής της ελευθερίας δρα πολλές φορές με καταστροφικούς κατακρηπίδους και σκληρούς τρόπους για την απόκτηση κάτι πολύτιμου και ιδιαίτερα επιθυμητού. Αυτό μπορεί να είναι γη, κυριαρχία, πολιτικοί στόχοι όπως ελευθερία ή οικονομική ισότητα. Αυτού του είδους οι αγωνιστές προέρχονται από καταπιεσμένες ή περιθωριοποιημένες ομάδες που έχουν στερηθεί κάτι σημαντικό όπως για παράδειγμα την πατρίδα τους. Οι τρομοκράτες ασχολούνται περισσότερο με την καταστροφή κάποιου ή κάτι παρά με την απόκτηση. Συνήθως καλύπτουν τα κίνητρα τους πίσω από ευγενείς σκοπούς και η οργή τους δεν κατευνάζεται όταν αποκτήσουν αυτό που θέλουν. Ο πραγματικός στόχος των τρομοκρατών δεν είναι η απόκτηση αλλά η καταστροφή⁶⁶. Οι τρομοκρατικές τακτικές είναι πιο αποτελεσματικές σε δημοκρατικές και φιλελεύθερες κοινωνίες όπου οι κυβερνήσεις έχουν αναλάβει το ρόλο να προστατεύουν τις ζωές και τις περιουσίες των πολιτών τους.

---

⁶⁵ Μπαμπινιώτης Γ., (2005). Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας (Β' εκδ.) Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας σελ.585.

⁶⁶ Bolt J., (2001). Terrorists or freedom fighters: What's the difference? Retrieved from <http://www.acton.org/pub/commentary/2001/11/14/terrorists-or-freedom-fighters-whats-difference> on 18 Apr. 2015.

2.7.2. ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ ΤΑΚΤΙΚΕΣ

Δια μέσω του χρόνου υπάρχουν συγκεκριμένες ενέργειες που έχουν συνδεθεί με την τρομοκρατία. Επιγραμματικά αυτές είναι:

- Απειλές και φάρσες.
- Ένοπλες επιθέσεις.
- Αεροπειρατείες. Στην αρχή γίνονταν για ιδεολογικούς σκοπούς και ως μέσω διαπραγμάτευσης των αιτημάτων τους για να εξελιχθεί σε όπλο στο χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 στη Νέα Υόρκη.
- Βομβιστικές ενέργειες. Εδώ έχουμε μια μεγάλη ποικιλία μορφών οι οποίες εξελίσσονται με τη πρόσβαση στη τεχνολογία και σε υλικά, όπως παραδοσιακές βόμβες, βόμβες με τη χρήση διαφόρων πυρομαχικών, αυτοσχέδιες βόμβες, ανθρώπινες βόμβες αυτοκτονίας, παγιδευμένα αυτοκίνητα, τηλεκατευθυνόμενες βόμβες.
- Απαγωγές και δολοφονίες (κυρίως δημοσίων προσώπων).
- Χρήση χημικών και βιολογικών ουσιών (πχ σπόροι άνθρακα, αέριο σαρίν).
- Σαμποτάζ.

Προκειμένου δε να υποστηρίξουν και χρηματοδοτήσουν αυτές τους τις ενέργειες παράπλευρα οι τρομοκράτες έχουν και άλλες δράσεις όπως ληστείες, προπαγάνδα προσπαθώντας συγχρόνως για τη νόμιμη πολιτική και διεθνή αναγνώριση τους⁶⁷. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι στις κοινωνίες στις οποίες εμφανίζεται οι τρομοκράτες επιζητούν την ανοχή των λαϊκών στρωμάτων με τα οποία δεν έρχονται σε ευθεία ρήξη και μέσα από τη ρητορική τους προσπαθούν να κάνουν τη δράση τους ανεκτή στο μέσο πολίτη.

2.7.3. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΗ⁶⁸

Ο τρομοκράτης επιδιώκει ένα ευρύ κοινό γιατί με αυτό θέλει να παρακάμψει τις πολιτικές διαδικασίες για αλλαγή. Με τον εκφοβισμό της απειλής και τη βία σκοπεύουν ότι ο πληθυσμός θα ασκήσει πίεση στους φορείς λήψης πολιτικών αποφάσεων έτσι ώστε να γίνουν παραχωρήσεις προς τις απαιτήσεις τους. Πιστεύουν ότι οι δικές τους ατομικές ή συλλογικές τρομοκρατικές ενέργειες συνιστούν ένα είδος νόμιμης άμυνας οι οποίες εκδηλώνονται παράνομα και βίαια γιατί δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν νόμιμα και με ίσους όρους τους αντιπάλους τους. Έτσι μεταφέρει τη μάχη στη σφαίρα του συμβολικού, δεν μάχεται ισοδύναμα ή με ισοδύναμα όπλα αλλά με δικούς του όρους.

⁶⁷ Οργανώσεις όπως η Hamas, η Hezbollah, ο Irish Republican Army, και η Euskadi ta Askatasuna (ETA) έχουν πολιτικά κόμματα που προωθούν τις ιδέες τους.

⁶⁸ Αλμπερτ Καμύ (2014). Ο Επαναστατημένος Άνθρωπος (9^η έκδοση) Αθήνα: Πατάκη.

Ο τρομοκράτης δεν θεωρεί τον εαυτό του ως εγκληματία αλλά ως πολιτικό αγωνιστή που επιδιώκει μια κατάσταση πολέμου για να καθιερωθεί από τον εχθρό ως νόμιμος αντίπαλος. Η τρομοκρατία είναι πόλεμος χωρίς πεδίο μάχης, χωρίς εμπόλεμους, χωρίς ισότητα όπλων και χωρίς κατά μέτωπο μάχη. Ο τρομοκράτης θέλει την αξιοπρέπεια των όπλων χωρίς να διακινδυνεύει την αναμέτρηση δυνάμεων. Επιθυμεί να νικά χωρίς να αντιμετωπίζει τον εχθρό. Επιλέγει την παρανομία, αντιτίθεται στη στρατιωτική στολή που επιφέρει την αναγνώριση και τον καταλογισμό μιας πράξης. Η ηθική του νόμιμου αγώνα απαιτεί την ισότητα των όπλων, τον ίδιο κώδικα τιμής. Ο τρομοκράτης δημιουργεί το μύθο της κατάστασης πολέμου και οδηγεί στην υπερβολή εφόσον η επίθεση που κάνει γίνεται από λίγους ανθρώπους και η αντεπίθεση κινητοποιεί έναν ολόκληρο στρατό για την εύρεση του εχθρού. Τοποθετεί τη δράση του στο δημόσιο χώρο, κρύβεται έντεχνα στην ανωνυμία της ανθρώπινης καθημερινότητας, ταξιδεύει με τα ίδια μέσα μαζικής μεταφοράς και εργάζεται στις ίδιες επιχειρήσεις. Θέλει να αναγκάσει αυτόν που χτυπά να χρησιμοποιήσει τα ίδια όπλα με τον εαυτό του. Επικαλείται τη δικαιοσύνη την οποία κανένας άλλος εκτός από αυτόν δεν γνωρίζει τους κανόνες. Θέλει τον πόλεμο χωρίς ποτέ να δώσει μάχη. Ενεργεί εν ονόματι του λαού χωρίς το λαό και ακολουθεί μια μονόπλευρη πολιτική καταργώντας τον άλλο συνάνθρωπο, νοθεύει τον πόλεμο διαφθείρει τη δικαιοσύνη και καταστρέφει την πολιτική εν ονόματι της πολιτικής. Στόχος του δεν είναι να νικήσει αλλά να εντυπωσιάσει, να φοβίσει και να αιφνιδιάσει τον αντίπαλο. Η συμπεριφορά αυτή οδηγεί στην πρωτόγονη κατάσταση για τη οποία ο φιλόσοφος Hobbes⁶⁹ είχε πει «ζούγκλα όπου μόνη αρχή είναι η βία».

2.7.4. ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τις περισσότερες φορές οι τρομοκρατικές ενέργειες προκαλούν μεταβολές στις κοινωνικές αξίες και δομές. Ο φόβος διαταράσσει την κοινωνικότητα και τις δραστηριότητες ενώ παράλληλα αναπτύσσει λειτουργίες αμοιβαίας υποστήριξης μεταξύ των θυμάτων και των υπολοίπων μελών μιας κοινότητας. Οι ενέργειες των πολιτών χαρακτηρίζονται από αλτρουιστική δράση αφού λαμβάνουν πρωτοβουλίες πρώτων βοηθειών, έρευνας, διάσωσης και ανακούφισης των θυμάτων χωρίς να αναμένουν παθητικά την παρέμβαση του κρατικού μηχανισμού. Βέβαια τέτοιες συμπεριφορές δεν έχουν μεγάλη διάρκεια και παρουσιάζουν μια αναλογικότητα σε σχέση με την έκταση, την ένταση και το αιφνίδιο της τρομοκρατικής ενέργειας. Έτσι οι συμπεριφορές που έχουν παρατηρηθεί ακολουθούν τα στάδια του φόβου, της ανάληψης δράσης, της αυξημένης συμμόρφωσης στις κρατικές αρχές, της κοινωνικής πολιτικής σύγκρουσης και τέλος την επιστροφή σε πρότερες συμπεριφορές. Θα μπορούσε

⁶⁹ Thomas Hobbes, (1651). Leviathan, London, σελ. 186.

να λεχθεί ότι φυσιολογικοί άνθρωποι αντιδρούν φυσιολογικά σε μη φυσιολογικές καταστάσεις⁷⁰.

2.7.5. ANΤΙΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας είναι δύσκολο μερικές φορές να οριοθετήσεις την υπερβολή καθώς η προληπτική εφαρμογή αυστηρών μέτρων μπορεί να καταπατά βασικά συνταγματικά δικαιώματα του ανθρώπου κάτι που μπορεί να επιβεβαιωθεί μόνο εκ του αποτελέσματος των πράξεων και των γεγονότων εκατέρωθεν. Για αυτό τα κράτη θα πρέπει να καθορίσουν με όσο μεγαλύτερη σαφήνεια γίνεται το περιεχόμενο των αντιτρομοκρατικών μέτρων τους και τον τρόπο εφαρμογής τους. Η ισορροπία ανάμεσα στις ανάγκες της εθνικής και διεθνούς ασφάλειας από τη μία πλευρά και ο σεβασμός των ελευθεριών από την άλλη είναι δύσκολο χωρίς σαφείς διαχωριστικές γραμμές και όρια.

Οι συνήθεις τρόποι για να αντιμετωπισθούν οι τρομοκράτες είναι μέσω προληπτικών και επιθετικών ενεργειών ή αμυντικών και παθητικών μέσων. Προληπτικά η επιθετικά μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναντίον των ίδιων των τρομοκρατών, των βάσεων τους, των πόρων τους ή αυτών που τους υποστηρίζουν. Αντίθετα τα αμυντικά ή παθητικά μέσα στοχεύουν στη δημιουργία προστατευτικών φραγμάτων γύρω από πιθανούς φυσικούς ή ανθρώπινους στόχους. Όλα τα μέτρα πρέπει να στοχεύουν αφενός στην αποτροπή των τρομοκρατών μέσα από τη μείωση των αναμενόμενων κερδών από τις επιθέσεις και αφετέρου στο περιορισμό των ζημιών από μια τρομοκρατική επίθεση. Τα κράτη έχουν τη τάση να χρησιμοποιούν και τους δύο τρόπους. Στο εσωτερικό τους κυρίως χρησιμοποιούν πιο πολύ προληπτικές και επιθετικές μεθόδους κάτι που είναι απαραίτητο όταν βλάπτονται άμεσα κρατικά συμφέροντα καθώς η κοινή γνώμη απαιτεί πιο δυναμική αντιμετώπιση. Στο εξωτερικό και σε σχέση με τη διεθνή τρομοκρατία οι χώρες βασίζονται περισσότερο σε αμυντικές και προληπτικές πολιτικές λόγω του κίνδυνου να μεταφερθούν οι διακρατικές τρομοκρατικές ενέργειες στο εσωτερικό τους⁷¹.

Σημαντικό στην αντιτρομοκρατική πολιτική είναι η αντιμετώπιση και η διαχείριση των αιτημάτων των τρομοκρατών κάτι που είναι εξαιρετικά δύσκολο καθώς πολλές φορές αυτά είναι ασαφή ή αλλάζουν και εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου και των γεγονότων. Εάν οι κυβερνήσεις ενδώσουν τότε κινδυνεύουν πρώτον να αντιμετωπίσουν την κατακραυγή εκείνων που θίγονται και δεύτερον μπορεί να περάσουν το μήνυμα ότι η τρομοκρατία αποδίδει δίνοντας ερείσματα για καινούργιο κύκλο ενεργειών. Από την άλλη μεριά η σκληρή και αδιάλλακτη στάση πυροδοτεί την ένταση της βίας και συνήθως

⁷⁰ Ronald Perry, Michael Lindell, Understanding citizen response to disasters with implications for terrorism. Journal of Contingencies and Crisis Management 2003 volume11 number 2:49-59.

⁷¹ Walter Enders, Todd Sandler, (2012). The Political Economy on Terrorism 2nd edition New York: Cambridge University Press p.104.

αυξάνει τον αριθμό των θυμάτων. Μια πιο αποτελεσματική προσέγγιση είναι η δημιουργία δραστηριοτήτων οι οποίες θα καθιστούν την τρομοκρατία πιο ακριβή και πολυέξοδη⁷². Για παράδειγμα εάν μια κυβέρνηση ενθαρρύνει την προβολή των αιτημάτων και των επιδιώξεων ομάδων πριν από την εκδήλωση ενεργειών βίας αυτό θα έχει διπλό αποτέλεσμα. Πρώτον θα ενθαρρύνει την ειρηνική διαφωνία και τη νομική αντιμετώπιση του προβλήματος και δεύτερον θα αυξήσει το κόστος των τρομοκρατικών ενεργειών καθώς τα αιτήματα θα έχουν είδη παρουσιαστεί και κριθεί από την κοινή γνώμη.

2.7.6. ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Στις ενέργειες αντιμετώπισης της τρομοκρατίας γίνονται προσπάθειες εκτίμησης του μέλλοντος αυτής. Οι προβλέψεις αυτές στηρίζονται κυρίως στην ανάλυση πρόσφατων τρομοκρατικών γεγονότων και σε στατιστικά στοιχεία για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Όλα αυτά τα στοιχεία είναι χρήσιμα καθώς μας παρέχουν μια βραχυπρόθεσμη εκτίμηση με βάση τα γεγονότα του πρόσφατου παρελθόντος:

α. Έτσι η εγχώρια τρομοκρατία θα συνεχίσει να επισκιάζει τη διεθνή από την άποψη του αριθμού των περιστατικών. Αυτό είναι αναμενόμενο καθώς οι συγκρούσεις ανά την υφήλιο θα συνεχίσουν να υφίστανται και να διογκώνονται.

β. Τόσο η εγχώρια τρομοκρατία όσο και η διεθνής θα παραμένουν σε ένα μοτίβο εξάρτησης μιμούμενη η μία την άλλη σε τρόπους και ένταση των γεγονότων.

γ. Η ανάπτυξη καινοτομιών εκ μέρους των τρομοκρατών για την αντιμετώπιση τεχνολογικών εμποδίων και αντίμετρων (πχ σαρωτές σώματος στα αεροδρόμια) θα είναι συνεχής.

δ. Όσο η θρησκεία θα παίζει καθοριστικό και πρωτεύοντα ρόλο σε κράτη-έθνη με χαμηλό βιοτικό επίπεδο οι τρομοκρατικές ενέργειες με θρησκευτικό προσανατολισμό θα παραμένουν θανατηφόρες.

ε. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας και γενικά οι βομβιστικές επιθέσεις θα παραμείνουν ελκυστικές λόγω κόστους και αποτελεσματικότητας.

στ. Γεωγραφικά η περιοχή που θα γεννά τρομοκρατία θα είναι η Μέση Ανατολή ακολουθούμενη από την Ασία και Ευρασία με κύριο στόχο τις ΗΠΑ⁷³.

ζ. Οι τρομοκρατικές ενέργειες θα είναι μικρής κλίμακας με μεμονωμένα περιστατικά μεγάλων θεαματικών ενεργειών.

⁷² Bruno Frey and Simon Luechinger, Three Strategies to deal with terrorism, Economic Papers Vol. 27 No 2 June 2008 pp.107-114.

⁷³ Στατιστικά στοιχεία από το <http://www.start.umd.edu/gtd/> retrieved on 19.04.2015.

η. Το διαδίκτυο θα αποτελεί το κύριο μέσο συντονισμού των επιθέσεων και προβολής των αποτελεσμάτων και αιτημάτων.

θ. Οι κύριοι στόχοι των τρομοκρατών στο μέλλον θα είναι κυρίως οικονομικοί σε συνδυασμό με στόχους υποδομών και ανάπτυξης τόσο σε συμβολικό όσο και ουσιαστικό επίπεδο⁷⁴.

ι. Η παρουσία στρατιωτικών δυνάμεων σε ξένες χώρες είτε για διατήρηση της ειρήνης είτε επιβολής της θα είναι πάντα μια καλή αιτία για εκδήλωση τρομοκρατικών ενεργειών εναντίων των χωρών από τις οποίες προέρχονται τα στρατεύματα ή των οργανισμών που εκπροσωπούν.

Δυστυχώς η τρομοκρατία θα συνεχίσει να υφίσταται ως τακτική που συνδέεται με τις συγκρούσεις. Όσο θα υπάρχουν διαφωνίες, απελπισία και απογοήτευση θα υπάρχουν συγκρούσεις και κατά επέκταση τρομοκρατία. Η σχέση κόστους αποτελεσματικότητας θα είναι πάντα το όπλο των αδυνάτων εναντίον των δυνατών σε συνδυασμό με τη χρήση της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Αυτή η ποικιλία των πιθανών τρόπων επιθέσεων θα έχει σαν αποτέλεσμα τα αντιτρομοκρατικά μέτρα να γίνονται όλο και πιο ακριβά και πολυέξοδα. Οι προβλέψεις για το μέλλον δεν μπορούν να εντοπίσουν το ασυνήθιστο μοτίβο των τρομοκρατικών ενεργειών και ως εκ τούτου θα είναι πάντα χρήσιμες μέχρι την επόμενη μεγάλη και απρόβλεπτη τρομοκρατική ενέργεια.

---

⁷⁴ Για παράδειγμα τα μέσα μαζικής μεταφοράς τόσο στο εσωτερικό μιας χώρας όσο και σε διεθνή κλίμακα θα παραμείνουν ένας ελκυστικός χώρος τρομοκρατικών χτυπημάτων δυνατών να επιφέρουν δυσανάλογα μεγάλα αποτελέσματα στη συνοχή του κοινωνικού ιστού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Όλα τα κράτη σε κάθε εποχή θέλουν να βασίζονται στη βεβαιότητα, στη σιγουριά και στην ασφάλεια. Όμως σε ένα κόσμο που συνεχώς μεταβάλλεται, αντιμετωπίζει καινούργιες προκλήσεις και αβεβαιότητες η σιγουριά και η ασφάλεια φαντάζουν πολυτέλειες της εποχής μας. Πυλώνες της ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις είναι οι διεθνείς οργανισμοί καθώς είναι ο μόνος τρόπος μέσα από τη συλλογικότητα και τις συμμαχίες τα κράτη να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις απειλές και τις προκλήσεις. Αυτοί οι πυλώνες όμως συνεχώς αδυνατίζουν μέσα από τα προβλήματα συναίνεσης των μελών τους, την έλλειψη θέλησης, τις μονομερείς επιδιώξεις και τους παρωχημένους μηχανισμούς, διατηρώντας την ισχύ ως το μοναδικό μέσο απόδοσης δικαιοσύνης επιβεβαιώνοντας έτσι την αναρχία του παγκόσμιου συστήματος. Στη διεθνή πολιτική σκηνή όταν επικαλείσαι πανανθρώπινες αξίες μοιραία κάποια στιγμή θα καταλήξεις να έχεις δύο μέτρα και δύο σταθμά. Το αποτέλεσμα είναι να πλήττεται ανεπανόρθωτα η αξιοπιστία και αντικειμενικότητα αυτών των οργανισμών εκθέτοντας του πολίτες σε κινδύνους και απειλές.

Τα κύρια προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι διεθνείς οργανισμοί είτε από μόνοι τους, ανάλογα με τις δυνατότητές τους, είτε συλλογικά έχουν να κάνουν με τις παγκόσμιες ασύμμετρες απειλές (τρομοκρατία, διεθνές οργανωμένο έγκλημα, λαθρομετανάστευση, θρησκευτικός φονταμενταλισμός, κυβερνοεπιθέσεις και όπλα μαζικής καταστροφής). Η αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των απειλών μπορεί να επιτευχθεί πρώτον από την κατανόηση των λόγων δημιουργίας τους και δεύτερον μέσα από την προσαρμογή και εξέλιξη των διεθνών οργανισμών προκειμένου να γίνουν πιο αποτελεσματικοί. Η φύση αυτών των σύνθετων και επικίνδυνων προκλήσεων είναι τέτοια που δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο με στρατιωτικά μέσα. Κυρίως ο δυτικός κόσμος και οι σύμμαχοι τους πρέπει να συμφωνήσουν σε μια νέα συντονισμένη στρατηγική που θα περιλαμβάνει τη χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων και δυνατοτήτων για την αντιμετώπιση τόσο τοπικών όσο και παγκόσμιων προβλημάτων.

Σε αυτό το σημείο το ερώτημα που εύλογα δημιουργείται είναι εάν και κατά πόσο οι διεθνείς οργανισμοί και τα κράτη που τους αποτελούν έχουν τις δυνατότητες να αντιμετωπίσουν αυτές τις καταστάσεις και απειλές.

3.2. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Πρώτος από όλους τους διεθνείς οργανισμούς τα Ηνωμένα Έθνη πρέπει να έχουν κυρίαρχο ρόλο στη λήψη των αποφάσεων κάτι το οποίο μέχρι σήμερα δεν διαφαίνεται να το έχουν επιτύχει. Αναγνωρίζει 500 περίπου εθνικότητες από

τις οποίες οι 140 περίπου ζουν σε κράτη που διοικούνται από άλλες εθνικότητες (πχ Ισραήλ – Παλαιστίνιοι, Τουρκία – Κούρδοι). Αυτός είναι και ο βασικός παράγοντας για μεγάλο αριθμό άλυτων εθνικών και εδαφικών προβλημάτων. Το μείζον πρόβλημα του είναι τα πέντε μόνιμα μέλη του συμβουλίου ασφαλείας του (ΗΠΑ, Ρωσία, Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία) λόγω των πολιτικών διχονοιών και συγκρούσεων συμφερόντων που έχουν.

Είναι το μόνο διεθνές όργανο που παράγει και οριοθετεί τη νομιμότητα στο διεθνές δίκαιο, τις διεθνείς δράσεις και ασχολείται σε βάθος με θέματα εθνικής κυριαρχίας. Λόγω της διεθνούς διάστασής του είναι επιφορτισμένος με τους κανόνες δικαίου και όχι με τους κανόνες επικράτησης της δύναμης και της βίας. Είναι ο μόνος οργανισμός που μπορεί να εξουσιοδοτήσει τη χρήση βίας με σκοπό την αυτοάμυνα⁷⁵. Επίσης έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιεί επεμβάσεις οι οποίες σε επίπεδο ειρηνευτικό (Καμπότζη) και προληπτικό (FYROM) ήταν επιτυχής ενώ σε πιο σύνθετες και περίπλοκες περιστάσεις (Βοσνία, Σομαλία) δεν ήταν επαρκής. Γενικά ο ΟΗΕ έχει δυνατότητες σε μη στρατιωτικές δράσεις κυρίως μέσω των διευθύνσεών του όπως είναι οι UNHCR⁷⁶ (United Nations High Commission for Refugee Agency), FAO⁷⁷ (Food and Agriculture Organization of the UN) και WHO⁷⁸ (World Health Organization). Οι πολιτικό-στρατιωτικές δομές του είναι περιορισμένες χωρίς να παρέχουν αποτελεσματική διεθνή ασφάλεια. Αυτό συμβαίνει διότι ο οργανισμός δεν έχει ικανοποιητικό σύστημα αποφάσεων με αποτέλεσμα να μην έχει σαφή σκοπό και στρατηγική. Το 2000 στους στόχους του για την καινούργια χιλιετία⁷⁹ διατυπώνει τις θεμελιώδεις αξίες για τον 21^ο αιώνα οι οποίες είναι η ελευθερία, η ισότητα, η αλληλεγγύη, η ανεκτικότητα, ο σεβασμός στη φύση και η κοινή ευθύνη. Το ψήφισμα διατυπώνει συγκεκριμένες δράσεις που πρέπει να αναλάβει σε θέματα ειρήνης, αφοπλισμού και ασφάλειας θέτοντας και συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα. Κρίνοντας αυτό το ψήφισμα δεκαπέντε χρόνια μετά μόνο απογοήτευση μπορεί να μας φέρει αφενός γιατί τα θέματα τα οποία εύστοχα έχει αναγνωρίσει δεν εξαλείφθηκαν αλλά διογκώθηκαν και αφετέρου εύκολα διαφαίνεται η αναποτελεσματικότητα του οργανισμού οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι το εν λόγω ψήφισμα δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ένα ευχολόγιο ιδεών και απόψεων καλής θέλησης και μόνο. Σημαντικό στοιχείο είναι ότι ο ΟΗΕ αναγνωρίζει ότι δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τη βία και την αστάθεια με παραδοσιακούς τρόπους όπως είναι η διπλωματική και η στρατιωτική οδός. Αυτό συμβαίνει γιατί σε πολλές περιπτώσεις είναι δύσκολο να καθοριστούν με σαφήνεια οι αιτίες και οι ρόλοι των δρώντων καθώς αλληλεπιδρούν και αλλάζουν με τη πάροδο του χρόνου. Ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των απειλών σημαίνει ότι απαιτείται πολυδιάστατη προσέγγιση που να καλύπτει όλες τις πτυχές του

⁷⁵ Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ Κεφάλαιο 7 Άρθρο 51.

⁷⁶ <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home> retrieved on 19.04.2015.

⁷⁷ <http://www.fao.org/home/en> retrieved on 19.04.2015.

⁷⁸ <http://www.who.int/en> retrieved on 19.04.2015.

⁷⁹ United Nations (2000) United Nations Millennium Declaration New York: General Assembly.

προβλήματος. Οι διαφορετικές διαστάσεις και προεκτάσεις μιας κατάστασης αλληλοεξαρτώνται και πολλές φορές εξυπηρετούν σκοπιμότητες άλλου είδους απειλών με αποτέλεσμα η επίλυση του ενός προβλήματος να μην μπορεί να επιφέρει επίλυση σε άλλο.

3.2.1. ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 το συμβούλιο ασφαλείας υιοθέτησε τρεις σημαντικές αποφάσεις (1368, 1373, 1377⁸⁰). Αυτές οι αποφάσεις επιβεβαίωσαν το δικαίωμα της αυτοάμυνας, επισημάνθηκε ότι η τρομοκρατία είναι απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και τονίσθηκε ότι οι τρομοκράτες και όσοι τους υποστηρίζουν πρέπει να λογοδοτούν. Επιπρόσθετα υποχρέωσε τα κράτη μέλη να περιορίσουν την ικανότητα των τρομοκρατών και των οργανώσεων τους μέσα από το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων, από την άρνηση προσφοράς ασφαλούς καταφυγίου, τη βελτίωση της ασφάλειας των συνόρων και την πάταξη της στρατολόγησης νέων τρομοκρατών. Ακόμα ενθαρρύνει την ανταλλαγή πληροφοριών για τον έλεγχο διακίνησης όπλων, μέσα από τη βελτίωση του νομικού πλαισίου κάθε κράτους. Διευθύνσεις του όπως ο ICAO (International Civil Aviation Organization) και IMO (International Maritime Organization) υιοθέτησαν ψηφίσματα που υποχρέωναν τα μέλη τους να λάβουν μέτρα για να περιορίσουν την ικανότητα των τρομοκρατών για δράση. Το ίδιο έπραξε και ο IAEA (International Atomic Energy Agency) σε θέματα προστασίας της πυρηνικής ενέργειας.

Βέβαια ο ΟΗΕ αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα μεταξύ της θεωρίας των ψηφισμάτων του και της διεθνούς πραγματικότητας και δράσης των μελών κρατών του. Υπάρχει διχογνωμία τι είναι τρομοκρατία και ποιοι είναι τρομοκράτες λόγω του ότι οι ορισμοί αυτοί χρησιμοποιούνται ως πολιτικό όπλο από τα κράτη προκειμένου να ασκήσουν διεθνή ή εσωτερική επιρροή και δύναμη. Για αυτό ο ΟΗΕ δεν μπορεί να επιλύσει ζητήματα τρομοκρατίας και δεν μπορεί να δράσει ως πληρεξούσιος κρατών καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπάρχει συναίνεση για κοινή δράση.

Για αυτό εάν ο ΟΗΕ αποφασίσει κάποια στιγμή ότι πρέπει να αυξήσει την αποτελεσματικότητά του και την εμπλοκή του σε θέματα διεθνούς ασφάλειας και ασύμμετρων απειλών θα πρέπει να δημιουργήσει δομές και ικανότητες ή να

---

⁸⁰ Το ψήφισμα 1377 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών υιοθετήθηκε ομόφωνα κατά την υπουργική σύνοδο στις 12 Νοεμβρίου 2001. Το Συμβούλιο στη δήλωση που εξέδωσε σχετικά με τις προσπάθειες για την εξάλειψη της διεθνούς τρομοκρατίας, υπενθύμισε τα ψηφίσματα 1269 (1999), 1368 (2001) και 1373 (2001) και δήλωσε ότι η διεθνής τρομοκρατία συνιστά σοβαρή απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια στον 21ο αιώνα και πρόκληση για την ανθρωπότητα. Στη δήλωση τόνισε ότι η τρομοκρατία είναι αντίθετη προς τις αρχές που περιέχονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, και απειλή με εξαφάνιση ζωές, την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη όλων των χωρών και την παγκόσμια σταθερότητα στο σύνολό της.

συνεργαστεί επικουρικά με άλλους οργανισμούς. Το σίγουρο είναι ότι η διεθνής κοινότητα με το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 είχε μια σαφή προειδοποίηση για το τι πρόκειται να αντιμετωπίσει. Σε αυτό το καινούργιο κόσμο ο ΟΗΕ πρέπει να προσαρμοστεί προκειμένου να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο καθοδηγώντας τις δράσεις έτσι ώστε να μην χαθεί ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας.

3.3. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας μοναδικός οργανισμός, ένα εγχείρημα και μια προσπάθεια ένωσης και ολοκλήρωσης κρατών με συνομοσπονδιακό και υπερεθνικό στόχο. Ο οικονομικός χαρακτήρας της είναι επιτυχημένος ως προς τη δημιουργία μια ενιαίας αγοράς 500 εκατομμυρίων κατοίκων ενώ συγχρόνως έχει διατηρήσει την ευημερία και την ασφάλεια μεταξύ των μελών της. Έχει δημιουργήσει σημαντικές θεσμικές δυνατότητες σε οικονομικό και νομικό επίπεδο χωρίς να υπολείπεται σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και των ατομικών ελευθεριών των πολιτών της με μακροπρόθεσμες δυνατότητες ανάπτυξης και σχεδίασης. Το μεγαλύτερο πρόβλημα της ΕΕ είναι η έλλειψη πολιτικής ενότητας καθώς τα κράτη μέλη είναι διχασμένα σχετικά με την μελλοντική πορεία της ένωσης. Οι Ευρωπαίοι πολίτες έχουν δεδομένες τις ατομικές ελευθερίες του ανθρώπου, την ελεύθερη μετακίνησή τους και την οικονομική ελευθερία που τους παρέχει το κοινό νόμισμα χωρίς όμως να νοιώθουν υπεύθυνοι να προστατεύσουν το κοινό τρόπο ζωής τους. Αποτέλεσμα αυτών είναι η πολιτική και στρατιωτική αδυναμία της ΕΕ για την προστασία των ελευθεριών που θέλουν να απολαμβάνουν. Τα προβλήματα αυτά μεγενθύνονται, αναδεικνύοντας μεγαλύτερες αδυναμίες, όταν συνδυαστούν με τις διαφορετικές απόψεις που υπάρχουν μεταξύ των μελών της σε γεωπολιτικά θέματα όπως τα ενιαία σύνορα και η προστασία αυτών ή οι σχέσεις της ένωσης με μεγάλους παγκόσμιους δρώντες όπως είναι η Ρωσία και η Κίνα.

Για αυτούς τους λόγους οι δαιδαλώδεις μηχανισμοί λήψεων αποφάσεων μεταξύ των κρατών, λόγω της έλλειψης οράματος, πολιτικού θάρρους και αφοσίωσης θέτουν σε αμφισβήτηση τις ικανότητες της ΕΕ για αντιμετώπιση προκλήσεων ασφαλείας τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον. Η ΕΕ μπορεί να διαδραματίσει αποφασιστικό ρόλο κυρίως ως διαμεσολαβητής, μέσω των οργάνων που διαθέτει για την αντιμετώπιση κρίσεων ή συγκρούσεων. Κατά επέκταση η πρόληψη σε θέματα διεθνής ασφαλείας μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την ανάπτυξη πολιτικής βούλησης για δράση και την ανάπτυξη αντιστοίχων δυνατοτήτων.

3.3.1. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η στρατηγική ασφαλείας της ΕΕ (European Security Strategy⁸¹) υιοθετήθηκε το Δεκέμβριο του 2003. Το 2008 εξετάστηκε η εφαρμογή της μέσω μιας συμπληρωματικής έκθεσης (Report on the Implementation of the European Security Strategy⁸²) η οποία επιβεβαιώνει τη διαρκή ισχύ του αρχικού εγγράφου με την επισήμανση της ανάγκης για πιο συνεκτική και ενεργό δράση ώστε η ΕΕ να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητες της. Στη συνέχεια το Φεβρουάριο του 2010 συμπληρώθηκε η στρατηγική ασφαλείας με την εσωτερική στρατηγική ασφαλείας (Internal Security Strategy for the European Union⁸³). Μέσα από αυτά τα έγγραφα μπορούμε με μεγάλη σαφήνεια να εντοπίσουμε τα θετικά και τα αρνητικά σημεία της προσπάθειας δημιουργίας μιας ολοκληρωμένης ενεργής και αποτελεσματικής στρατηγικής ασφαλείας της ΕΕ τόσο στο εσωτερικό της όσο και στη προσπάθεια της να διαδραματίσει διεθνή καθοριστικό ρόλο.

Στις θετικές πτυχές, στο έγγραφο του 2003, μπορούμε να διακρίνουμε τη προσέγγιση των παγκοσμίας εμβέλειας προβλημάτων μέσα από την παρουσίαση λίστας με αυτά: τρομοκρατία, διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής, περιφερειακές συγκρούσεις, οργανωμένο έγκλημα. Στη συνέχεια στο έγγραφο του 2008 προστέθηκε η κυβερνοασφάλεια, η ενεργειακή ασφάλεια, οι κλιματολογικές αλλαγές, η πειρατεία καθώς και η διακίνηση φορητών όπλων, ελαφρύ οπλισμού (small arms and light weapons - SALW) και πυρομαχικών διασποράς και νάρκες. Στη συνέχεια το 2010 προστέθηκαν τα διασυνοριακά προβλήματα, οι φυσικές καταστροφές και η βία (π.χ. στον αθλητισμό). Επίσης υπάρχει σαφής σύνδεση μεταξύ της ασφάλειας της ΕΕ και της οικονομίας φτωχότερων χωρών. Ακόμα αναγνωρίζει ότι δεν απαιτείται μόνο η εξεύρεση διπλωματικών και οικονομικών λύσεων αλλά ίσως και η ανάπτυξη στρατιωτικών δομών, ικανοτήτων και κουλτούρας για στιβαρή επέμβαση όπου απαιτηθεί για να δώσει τέλος για παράδειγμα σε έναν εμφύλιο πόλεμο ή στην αποτροπή μιας απειλής όπως η τρομοκρατία.

Στα αρνητικά της ΕΕ καταλογίζεται ότι δεν μπορεί να αποκτήσει κατάλληλη στρατηγική ασφαλείας όσο οι αποφάσεις σχετικά με τη χρήση στρατιωτικών δυνάμεων είναι στα χέρια των κυβερνήσεων των κρατών μελών με αποτέλεσμα να υπάρχουν χρονοβόρες διαδικασίες και διεργασίες με μικρό αποτέλεσμα. Στο τελευταίο έρχεται να προστεθεί και η έλλειψη βούλησης υλοποίησης των αποφάσεων μέσα από τις πολιτικές αντιπαραθέσεις των κρατών μελών με αποτέλεσμα να πλήγεται ανεπανόρθωτα το γόητρο και η ισχύς της ένωσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα έγγραφα αποτυπώνονται μεγάλες πολιτικές φιλοδοξίες χωρίς να διατυπώνεται η προθυμία για την ανάληψη συγκεκριμένων δράσεων και ενεργειών κάνοντας τους στόχους κοινότυπους και όχι πιστικούς.

---

⁸¹ <http://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/2009/european-security-strategy-secure-europe-better-world/#> retrieved on 19.04.2015.

⁸² http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf retrieved on 19.04.2015.

⁸³ <http://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/2010/internal-security-strategy-european-union-towards-european-security-model/> retrieved on 19.04.2015.

Το καινούργιο περιβάλλον που διαμορφώνεται για την ΕΕ απαιτεί πιο επικαιροποιημένους στόχους οι οποίοι με τη σειρά τους απαιτούν νέες δομές και νέους προϋπολογισμούς με σκοπό πρώτα την πρόληψη και εν συνεχεία την αντιμετώπιση των κρίσεων μέσα από μια πιο ολοκληρωμένη στρατηγική παγκόσμιας δράσης σε ένα διευρυμένο γεωγραφικό πλαίσιο.

3.4. NATO

Το NATO είναι ο πιο πετυχημένος πολιτικός οργανισμός και συγχρόνως στρατιωτική συμμαχία όπου μετά το πέρας του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου κατάφερε να κάνει τα κράτη μέλη να συνεργαστούν προκειμένου ο οργανισμός να επιβάλλει τους δικούς του όρους για την ειρήνη κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Έχει το μοναδικό προνόμιο να είναι ο κύριος σύνδεσμος μεταξύ Ευρώπης και ΗΠΑ σε θέματα ασφαλείας και συλλογικής άμυνας⁸⁴. Παρ' όλες όμως τις δυνατότητες διαφαίνεται ότι δεν υπάρχει όραμα για το μέλλον και αποτελεσματική στρατηγική με σαφή κατεύθυνση και προοπτική. Η αποκλειστική προσήλωση σε στρατιωτικά όργανα έχει δημιουργήσει την αίσθηση ότι είναι περισσότερο ένας οργανισμός επιβολής της ειρήνης⁸⁵, που αντιδρά παρά προλαμβάνει, σε αντίθεση με την ΕΕ που προωθείται ως ένας οργανισμός διάσωσης και προστασίας της ειρήνης. Επίσης οι στρατιωτικές δομές του δεν παρέχουν την δυνατότητα στα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν απειλές μη στρατιωτικής φύσεως. Σε αυτά τα δομικά προβλήματα έρχονται να προστεθούν και δύο ακόμα προβλήματα αποτελεσματικότητας. Το πρώτο έχει να κάνει με τις διαφορετικές απόψεις μεταξύ ΗΠΑ και Ευρώπης σε θέματα επεμβάσεων και του πλαισίου νομιμότητας που τις περιβάλλει. Το δεύτερο έχει σχέση με τις διαφορές και αδυναμίες μεταξύ των Ευρωπαϊκών μελών του NATO που σε σχέση με το εάν είναι συγχρόνως και μέλη της ΕΕ βλέπουν με διαφορετικό τρόπο το εύρος των δραστηριοτήτων του οργανισμού.

Το NATO αναπτύσσει νέες τεχνολογίες και δυνατότητες αιχμής για την προστασία των στρατιωτικών στο πεδίο της μάχης και των αμάχων από τρομοκρατικές επιθέσεις. Ο στόχος της Alliance Defense Against Terrorism Program of Work⁸⁶ (DAT POW) είναι να αποτρέψει μη συμβατικές επιθέσεις όπως επιθέσεις αυτοκτονίας με αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς και να μετριάσει άλλες προκλήσεις όπως επιθέσεις σε υποδομές ζωτικής σημασίας. Το πρόγραμμα εγκρίθηκε το 2004 στη σύνοδο κορυφής στην Κωνσταντινούπολη καθοδηγείται από το στρατηγικό σχέδιο της συνόδου κορυφής της Λισαβόνας το 2010⁸⁷ ενώ πήρε καινούργιες κατευθυντήριες οδηγίες από την αντιτρομοκρατική

---

⁸⁴ Article 5 North Atlantic Treaty http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm retrieved on 19.04.2015.

⁸⁵ Στη περίπτωση του Κοσόβου για παράδειγμα λειτούργησε χωρίς την έγκριση του συμβούλιου ασφαλείας του ΟΗΕ.

⁸⁶ Available at http://www.nato.int/cps/tr/natohq/topics_50313.htm retrieved on 19.04.2015.

⁸⁷ http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm? retrieved on 19.04.2015.

πολιτική που εγκρίθηκε στη σύνοδο κορυφής του Σικάγο το 2012⁸⁸. Οι ικανότητες που πρέπει να αναπτυχθούν εστιάζονται σε τρεις κατηγορίες: στη διαχείριση περιστατικών, στη προστασία δυνάμεων και στην επιβίωσή τους καθώς επίσης και στην ανάπτυξη και βελτίωση της αναγνώρισης και στοχοποίησης των δικτύων των απειλών.

Παρόλα αυτά το NATO παραμένει ένας σημαντικός οργανισμός για τη διεθνή ασφάλεια που με τις σημαντικές πολιτικό στρατιωτικές δομές και εμπειρίες που διαθέτει μπορεί σε σύντομο χρονικό διάστημα να επέμβει παγκόσμια και να επιδείξει τη δύναμη του. Στο εύθραυστο διεθνές σύστημα η επιβίωση του εξαρτάται σημαντικά μόνο μέσα από την εγκατάλειψη ιδεών που είχε την περίοδο του ψυχρού πολέμου όπου και δημιουργήθηκε.

Αυτό που είναι αναγκαίο στη παρούσα χρονική στιγμή είναι οι διεθνείς οργανισμοί που προαναφέραμε να έχουν όλα τα μέσα στη διάθεσή τους μέσω συνεργασιών προκειμένου να αντισταθμίσουν τις εκάστοτε ελλείψεις του καθενός. Αναμφισβήτητα το NATO για παράδειγμα έχει κυρίως στρατιωτικές δυνατότητες ενώ η ΕΕ υπερτερεί σε θεσμικές ικανότητες. Η στενότερη συνεργασία μπορεί να ξεκινήσει μέσα από την αντιμετώπιση κοινών θεμάτων διεθνής ασφάλειας υπό τη μορφή των ασύμμετρων απειλών λόγω του κοινού ενδιαφέροντος στην αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Με αυτό τον τρόπο θα αναβαθμιστεί ο διεθνής ρόλος τους, οι εσωτερικές δομές θα προσαρμοστούν στις στενότερες συνεργασίες προκειμένου να μπορούν να αντιμετωπίσουν τα θέματα ασφαλείας που παρουσιάζονται αποτελεσματικά, γρήγορα και αποφασιστικά.

---

⁸⁸ NATO Policy Guidelines on Counter-terrorism, Chicago Summit 20-21.05.2012, available at http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.htm?selectedLocale=en retrieved on 19.04.2015.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι συζητήσεις σχετικά με το τι είναι ασύμμετρες απειλές αναπτύχθηκαν μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και έχουν δημιουργήσει ένα θολό τοπίο σχετικά με το εύρος και το περιεχόμενο αυτών των απειλών καθιστώντας τον όρο υπερτιμημένο. Το γεγονός αυτό εξυπηρετεί τόσο τους αναλυτές όσο και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής καθώς μέσα από την ασάφεια του όρου έχουν επενδύσει στην έννοια της ασυμμετρίας για να δικαιολογήσουν και εξηγήσουν πολιτικές επιλογές και καταστάσεις, αμυντικές προτεραιότητες και εξοπλισμούς. Η ασυμμετρία λοιπόν έρχεται να καλύψει το κενό και την απουσία μιας συγκεκριμένης απειλής, ευαισθητοποιεί τη προσοχή της κοινής γνώμης, η οποία υπό αυτές τις συνθήκες απαιτεί ενέργειες και δράσεις οι οποίες όμως, πολλές φορές, καθορίζονται εναντίον αόρατων και υποθετικών εχθρών. Με αυτό τον τρόπο μέσα από την επικρατούσα ανησυχία εξασφαλίζεται η απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση τόσο σε επίπεδο κρατών όσο και οργανισμών για την καλλιέργεια πολιτικών, διπλωματικών και οικονομικών διεργασιών σε παγκόσμια κλίμακα. Εάν θέλουμε ο όρος να έχει την αξία για την οποία προορίζεται και να μην καταρρεύσει μέσα από την χρήση του ως πολιτικός όρος θα πρέπει να χρησιμοποιείται με συνέπεια με περιορισμένη χρήση και εφαρμογή.

Στο άναρχο διεθνές περιβάλλον των πολλαπλών αλληλεπιδράσεων, τα κράτη πρώτα για το δικό τους συμφέρον οφείλουν να διασφαλίσουν τη διεθνή ασφάλεια και να θωρακίζονται απέναντι στις ασύμμετρες απειλές μέσα από την προετοιμασία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, των όπλων μαζικής καταστροφής, των κυβερνοεπιθέσεων, του θρησκευτικού φονταμενταλισμού, της λαθρομετανάστευσης και του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος.

Η ανάλυση των θεμάτων της ασφάλειας μέσα από την ανάλυση των απειλών αυτής μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η αντιμετώπιση του όλου θέματος από κάθε αντιπαρατιθέμενη πλευρά είναι αναποτελεσματική. Από την πλευρά των απειλών οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται δεν έχουν επιτύχει τους σκοπούς και τις διεκδικήσεις. Η φονικότητα αυξάνεται με πιο βίαια και ακραία χαρακτηριστικά χωρίς να υπολογίζονται οι ανθρώπινες απώλειες και οι καταστροφές. Η κλιμάκωση αυτή προκαλεί και κλιμάκωση στους τρόπους αντιμετώπισης, η βία φέρνει βία και με αυτό τον τρόπο αποτυγχάνει η έννοια της ασφάλειας μέσα από την έλλειψη σεβασμού προς τον άνθρωπο και τις αξίες του.

Το αναποτελεσματικό σκηνικό έρχονται να συμπληρώσουν και οι διεθνείς οργανισμοί οι οποίοι κινούνται περισσότερο σε ένα ευχολόγιο δράσεων και πρόσωπο-κρατικών επιδιώξεων παρά ως θεματοφύλακες των ιδεών και των αξιών του ανθρώπου. Οι ενέργειές και οι δράσεις τους συνήθως ακολουθούν τα γεγονότα παρά τα προλαμβάνουν ενώ αρκετές φορές είναι εμφανής η έλλειψη βούλησης και συναίνεσης μεταξύ των μελών τους. Τα κράτη που απαρτίζουν αυτούς τους οργανισμούς θα πρέπει να αναθεωρήσουν και να αναπροσαρμόσουν τις επιδιώξεις τους και τις στρατηγικές ασφαλείας τους

προκειμένου να ανταπεξέλθουν αποτελεσματικά στις προκλήσεις του διεθνούς συστήματος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στο ρευστό φάσμα των ιδεών που έχουν να ερμηνεύσουν έννοιες και ιδέες όπως η ασφάλεια και οι ασύμμετρες απειλές πολλές φορές, σκόπιμα ή αφελώς το θεωρητικό πλαίσιο ερμηνείας περιπλέκεται με τις πρακτικές πτυχές της ζωής. Είναι πιο εύκολο και ασφαλές να δώσουμε έναν ορισμό, να προσδιορίσουμε μια κατάσταση που βιώνει η ανθρωπότητα ή να αναπτύξουμε τρόπους με τους οποίους θα εξομαλυνθεί και θα αντιμετωπιστεί μια κατάσταση. Όταν όμως φτάνουμε στο πρακτέο και στις δράσεις που πρέπει να αναλάβουμε τις περισσότερες φορές διαπιστώνουμε ότι το θεωρητικό πλαίσιο είναι ανεπαρκές, η ρευστότητα και η ταχεία εναλλαγή δράσεων και αντιδράσεων μας αναγκάζει να επανατοποθετηθούμε λόγω ελλιπούς υπολογισμού παραμέτρων που αποδεικνύεται ζωτικής σημασίας για την εξέλιξη των γεγονότων.

Σε αυτό το πλαίσιο εάν προσθέσουμε τη διγλωσσία που επικρατεί στις διεθνείς σχέσεις καθώς και τη συνεχόμενη επίκληση πανανθρώπινων αξιών στο όνομα των οποίων δικαιολογούνται γεγονότα και καταστάσεις καταλήγουμε να κινούμαστε υπό το πρίσμα δύο μέτρων και δύο σταθμών. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι τα προβλήματα και οι διενέξεις τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε περιφερειακό επίπεδο να διογκώνονται, σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι ανεξέλεγκτες εγκυμονώντας σοβαρούς κινδύνους και πυροδοτώντας σαρωτικές εξελίξεις και μεταβολές.

Σε αυτές τις στιγμές της διεθνούς ευθανασίας η ευθύβολη και τετριμμένη θυμοσοφία που επικαλείται ο Παναγιώτης Κονδύλης ότι: «όπως στρώνει καθένας έτσι και κοιμάται» φαντάζει πιο ρεαλιστική από ποτέ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alex, M. (2015). *Cyber Probing: The Politicization of virtual attack*. Defence Academy of the United Kingdom.
- Barnett, R. (2003). *Asymmetric Warfare: Today's Challenge to US Military Power*. Washington DC: Brassey's.
- Bennett, B., Twomey, C., & Treverton, G. (1998). *What are Asymmetric Strategies?* Santa Monica CA: Rand Corporation.
- Blank, S. J. (2003). *Rethinking Asymmetric Threats*. USA Strategic Studies Institute.
- Bolt, J. (n.d.). *Terrorists or Freedom Fighters: What's the Difference?* Retrieved 4 18, 2015, from Acton Institute: <http://www.acton.org/pub/commentary/2001/11/14/terrorists-or-freedom-fighters-whats-difference>
- Bruno Frey, S. L. (2008, June 2). Three Strategies to deal with terrorism. *Economic Papers* , 27 (2), pp. 107-114.
- Carr J. (2010). *Inside Cyber Warfare*. Sebastopol: O Reilly Media Inc.
- Clarke R., K. R. (2010). *Cyber War: The next threat to national security and what to do about it* (1st edition ed.). New York: Harper Collins.
- Commander United States Command. (2005). *Establishment of United States Strategic Command Center for Combating Weapons of Mass Destruction*. Center for Combating Weapons of Mass Destruction (SCC).
- Denning, D. (2001). *Activism. Hacktivism and Cyber terrorism: The internet as a tool for influencing Foreign Policy*. (G. University, Ed.) Santa Monica CA: Rand.
- Encyclopedia Britannica*. (n.d.). Retrieved 4 17, 2015, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/147819/cyberspace>
- Enders, W., & Sandler, T. (2012). *The Political Economy on Terrorism* (2 ed.). New York: Cambridge University Press.
- European Union. (n.d.). *European Security Strategy - A secure Europe in a better world*. Retrieved 04 19, 2015, from <http://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/2009/european-security-strategy-secure-europe-better-world/#>
- European Union. (n.d.). *European union*. Retrieved 04 19, 2015, from Internal security strategy for the European Union - Towards a European security model: <http://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/2010/internal-security-strategy-european-union-towards-european-security-model/>
- European Union. (n.d.). *Report on the Implementation of the European Security Strategy*. Retrieved 04 19, 2015, from European Union: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf

European Union. (n.d.). *Για μια ασφαλέστερη Κοινωνία της Πληροφορίας με τη βελτίωση της ασφάλειας των υποδομών πληροφόρησης και τηνκαταπολέμηση του εγκλήματος πληροφορικής*. Retrieved 4 17, 2015, from Euro-Lex: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52000DC0890&rid=1>

Freedman, S. L. (2005, Oct). Deterrence: A Reply. *The Journal of Strategic Studiew* , Vol. 28 (No 5), pp. 789-801.

Heiko, B., & Felix, J. (2011, June 29). Exploiting the Potential of Cyber Operations. *Jane's Defense Weekly* , Vol. 48 (Issue 26), p. 22.

Hertz, J. H. (1950). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics* , 2 (2), pp. 157-180.

Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. London, σελ. 186.

Hoffman, B. (2006). *Insied Terrorism*. New York: Columbia University Press.

Hoffman, S. (1984). *The Problem of Intervention*. Oxford: Clarendon Press.

Jordan, A., & Taylor, W. (1981). *American National Security: Policy and Process*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Kofi, A. (2001). *Millenium Report*. United Nations Secretary General.

LaFree, G. (n.d.). *Global Terrorism Data Base*. Retrieved 4 19, 2015, from Global Terrorism Data Base: <http://www.start.umd.edu/gtd/>

Lasswell, H. (1950). *National Security and Individual Freedom*. New York: McCraw-Hill.

Lippmann, W. (1943). *U.S. Foreign Policy*. Little, Brown and Company.

Maier, C. (1990). *Peace and Security Studies for the 1190s*.

McNair, B. (2002). *Εισαγωγή στη Πολιτική Επικοινωνία*. Αθήνα: Κατάρτι.

McQuail, D. (2010). *Communication Theory* (6 ed.). London: Sage Publications.

Moeller, S. D. (2004). *Media Coverage of WMD*. Center for international and security studies at Maryland University.

Morehouse, C., & Blomfield, M. (2011). *Irregular Migration in Europe*. Migration Policy Institute, Transatlantic Council on Migration.

NATO. (2014). *Glossary of terms and definitions AAP-06*.

NATO. (n.d.). *North Atlantic Treaty Organization*. Retrieved 04 19, 2015, from Defence Against Terrorism Programme of Work (DAT POW): http://www.nato.int/cps/tr/natohq/topics_50313.htm

NATO. (n.d.). *North Atlantic Treaty Organization*. Retrieved 04 19, 2015, from The North Atlantic Treaty: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm

NATO. (n.d.). *North Atlantic Treaty Organization*. Retrieved 04 19, 2015, from Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm?

NATO. (n.d.). *North Atlantic Treaty Organization*. Retrieved 04 19, 2015, from NATO's policy guidelines on counter-terrorism:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.htm?selectedLocale=en

Perry, R., & Lindell, M. (2003, 6 2). Understanding citizen response to disasters with implications for terrorism. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 11 (2), pp. 49-59.

Pomper, S. (2005). *The Principles of Asymmetry*. Fort Leavenworth Kansas: School o Advanced Military Studies.

Primmerman, C. (2006). *Thoughts on the Meaning of Asymmetric Threats*. Lexington Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology Lincoln Laboratory.

Slantchev, B. L. (2005). The Security Dilemma. In *Introduction to International Relations*. San Diego: Department of Political Science, University of California.

The Federal Bureau of Investigation. (n.d.). Retrieved 4 17, 2015, from FBI:

<http://www.fbi.gov/about-us/investigate/organizedcrime/glossary>

UN Commission on Conventional Armaments. (1948). The United Nations and Disarmament. *UN document S/C.3/32/Rev.1*. United Nations.

UN Secretary-Generals. (2004). *Challenges and Changes*. New York: High-Level Panel of Threats.

UNDP, U. N. (1994). *Human Development Press*. New York: Oxford University Press.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2006). *The threat of transnational organized crime*. New York: UN.

United Nations. (n.d.). *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. Retrieved 4 19, 2015, from <http://www.fao.org/home/en/>

United Nations. (n.d.). *The UN Refugee Agency*. Retrieved 4 19, 2015, from

<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home>

United Nations. (2000). United Nations Millennium Declaration. New York: General Assembly.

United Nations. (n.d.). *World Health Organization*. Retrieved 4 19, 2015, from

<http://www.who.int/en/>

USA Department of Defense. (2015). *Dictionary of Military and ssociated Terms JP 1-02*.

USA Departmnet of Defence. (2010 amended 2015). *Dictionary of Military and Associated Terms Joint Publication 1-02*.

- Van Ginkel, H., & Newman, E. (2000). In Quest of Human Security. *Japan Review of International Affairs*, 14 (1).
- Vincent, R. J. (1974). *Nonintervantion and International Order*. New Jersey: Princeton University Press.
- Wight, M. (1966). *Diplomatic Investigations: Essays in Theories of International Politics. Western Values in International Relations*. London: George Allen and Unwin.
- Wight, M. (1995). *Power Politics*. (L. U. Press, Ed.) London: Royal Institute of International Affairs.
- Williams, P. (2008). *Security Studies an Introduction*. New York: Routledge.
- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration. Essays on International Politics*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- Άνσκομπ, Ε., & Νίγκελ, Τ. (2002). *Ηθικός Πόλεμος Ηθική εν Πολέμω*. Αθήνα: Εκκρεμές.
- Καμύ, Α. (2014). *Ο Επαναστατημένος Άνθρωπος*. Αθήνα: Πατάκη.
- Κιούλος, Κ., & Μπεργιαννάκη, Ι. (2014). Ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της τρομοκρατίας. *Archives of Hellenic Medicine*, 31 (4), pp. 487-495.
- Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη απο την Αρχαιότητα ως σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Κονδύλης, Π. (1988). *Η θεωρία του πολέμου* (δ ed.). Αθήνα: Θεμέλιο.
- Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2005). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (B ed.). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Μπεγλής, Μ. (2011, 9 16). Η ανατομία του φονταμενταλισμού. *Το Βήμα*.
- Μπόση, Μ. (1993). *Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μπόση, Μ. (2000). *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*. Αθήνα: Τραυλός.
- Ντόκος, Θ. (2008). *Διεθνείς Σχέσεις* (Vol. 5). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Οζ, Α. (2005). *Κατά του φανατισμού*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- ΟΗΕ. (1945). *Καταστατικός Χάρτης ΟΗΕ*. Άγιος Φραγκίσκος.
- Πλατιάς, Α. (1995). *Το Νέο Διεθνές Σύστημα, Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Παπαζήσης.